Birlik

AYLIK SİYASİ DERGİ ■ SAYI: 21 ■ OCAK-ŞUBAT 1993 ■ 10.000 TL. (KDV Dahil)

Ya demokrasi, ya demokrasi!

İçindekiler

EDİTÖRDEN

Sevgili okurlar,

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de işlerin pek iyi gittiği söylenemez. Yeni yıl çoğumuz açısından öyle ahım şahım olgularla gelmedi. İşsizlik, pahalılık, güvensizlik, çözümsüzlük hemen her alanda kendini hissettiriyor.

DYP-SHP koalisyonu 500 gününü neredeyse dolduracak ve vaadleri tamamen havada kaldı. Ne ekonomide bir düzelme ne de demokratikleşmede doğru dürüst bir gelişme var.

Uğur Mumcu hunharca bir cinayete kurban gitti. İlk bakışta dikkatler İran destekli olduğu söylenen Hizbullah ya da İslami Kurtuluş Örgütü üzerinde yoğunlaşıyor. Olayın sonuçları, bu örgütlerin ileri sürülen hesaplarının çok ötesine taşu ve başka boyutlar kazandı.

Şimdiye kadar açığa çıkarılamayan birçok siyasi cinayetin faillerinin tam da Uğur Mumcu'nun öldürülmesini izleyen günlerde "hepsini çözdük" vurgusuyla kamuoyuna duyurulması ayrıca dikkat çekti.

Uğur Mumcu'nun katline karşı aşağıdan gelişen kitlesel tepkinin olumlu yönü görülmekle birlikte asıl önemli olanın, şimdiye kadar bu tür cinayetlerle ilgili olarak tüm soruşturmaların belli bir noktada tıkanması ve azmettirenlerin bir türlü ortaya çıkarılamamasıdır. Bu bağlamda böylesi cinayetler karşısında devletin şaibeli pozisyonu, demokratikleşme adımlarının akamete uğraması ve giderek darbe tartışmalarının gündemin üst sıralarına tırmanması kamuoyunun oldukça tanıdığı olgular.

Türkiye'nin her yerinde görülen tepkileri "şeriatçı tehlikeye karşı Atatürkçü direnişler" gibi ele almanın, bu olaylardan hareketle toplumu laikler-anti laikler şeklinde saflara bölmenin yapılacak en kolay tercih olduğu, hatta bu cinayeti işleyenlerin muhtemel hesabına uyabilecek en uygun adım olduğu düşünülebilir.

Halen önemini koruyan sorular, tetiği çekenlerin değil çektirenlerin kim olduğu, görünürdeki kolay saflaşmalar değil, bu cinayetlerle oluşan atmosferin ve yeni dengelerin kimin çıkarına yaradığıdır.

Umudumuz, önümüzdeki yıllarda siyasi amaçlı cinayetler perdesinin kapanması, endişe ve kuşku ile izlenen devletin gizli/kapalı çehresinin tüm açıklığıyla yurttaşların önüne serilmesi, Uğur Mumcu'nun katliyle oluşan toplumsal tepkinin ise Türkiye'nin tıkanan demokratikleşmesinin bilinçli bir iticisi durumuna gelmesidir.

Sevgili okurlar,

SEKA, geçtiğimiz aylarda bizi oldukça zorlayan boyutlarda zam yaptı. Bu nedenle dergimizin fiyatını 10.000 TL'ye, abone ücretini ise 100.000 TL'ye yükselttik. Ayrıca bu sayımızı kimi güçlükler nedeniyle 32 sayfa ve gecikmeli olarak yayınlamak zorunda kaldık.

Bizi anlayışla karşılayacağınız umuduyla...

Sevgi ve dostlukla,
Atilla Aytemur

Birlik
Aylık Siyasi Dergi

Sahibi ve Sorumlu Yazışleri Müdürü: Atilla Aytemur **Yönetim Yeri:** İstiklâl Cad. 459/3 Karagözoğlu Apt. Beyoğlu-İst. **Tel:** 252 76 40-41 **Fax:** 252 76 42 **Posta Çeki Hesabı:** A.Aytemur 666410 **Döviz ve Abone Hesabı:** A.Aytemur İş Bankası Cağaloğlu Şb. Hesap No: 138895 **Ofset Hazırlık:** Papirüs Basım Organizasyonu **Tel:** 527 03 99 **Baskı:** Şafak Ofset Topkapı-İst. **Paris Bürosu:** İmam Çevik 91. Rue du fb. St. Denis 75010 Paris/Fransa **Fax:** 42.46.37.99

ORAL ÇALIŞLAR

KİMLER, NEDEN?

Uğur Mumcu cinayeti, yeniden nereye gidiyoruz tartışmalarını gündeme getirdi. Cinayetin hemen ardından Cumhuriyet gazetesine telefon eden kimliği meçhul şahıslar, suikasti bir takım İslami örgütler adına üstlendiklerini söylediler. Gözler hemen, İran'a ve İslami cepheye döndü. Atatürkçü ve laik kesimler, "Türkiye İran olmayacak", "Yobazlar İran'a" sloganlarıyla hedeflerini belirttiler.

Uğur Mumcu'nun ölümü, Atatürkçü güçleri harekete geçirdi ve bu harekete geçiş bir güç gösterisine dönüştü. Suikast, toplumun şeriat yanlısı olmayan bütün kesimlerini ayağa kaldırırken, devletin tepkisi dikkat çekiciydi. Başbakan, Başbakan Yardımcısı, Genelkurmay Başkanı ve parti başkanları Uğur Mumcu'nun evine giderek ailesine başsağlığı dilediler. Devlet televizyonu cinayete karşı büyük bir duyarlık gösterdi. Cenaze töreni şimdiye kadar olmadık bir biçimde TV'den canlı yayınla verildi ve tüm devlet yetkililerinin katılımıyla gerçekleştirildi.

Uğur Mumcu'nun öldürülmesine gösterilen iki tepki vardı. Birincisi, toplumun ve sivil güçlerin tepkisi. Bu olağanüstü idi. Cinayet, yüzbinlerin, milyonların özgürlük ve demokrasi haykırışlarına yol açtı. Türkiye'nin her yanı kitle gösterileri ve sürekli protestolarla bir hafta boyunca çalkalandı. Tepkinin hâlâ dinmediğini söylemek mümkündür.

İkinci tepki, devletin tepkisiydi, bu da olağanüstüydü. Şimdiye kadar olanların hepsinden daha şiddetliydi.

Bu iki tepkinin ardından şöyle bir soru gündeme geldi: Katiller yakalanacak ve onların ardındaki güçler ortaya çıkarılabilecek miydi? Hükümetin yaptığı açıklamalara inanırsak katillerin yakalanması an meselesi. Hatta büyük ölçüde yakalanmışlardı bile. Bu satırları yazdığım sırada henüz İçişleri Bakanı operasyonlarla ilgili açıklamasını yapmamıştı. Ama Başbakan, birçok olayı aydınlattıklarını defalarca tekrarladı.

Ne söyleyecekleri önemli değil. Benim inancım ve bugüne kadarki tecrübem, hükümetin bu cinayetleri aydınlatamayacağı yönünde. Çünkü, ülkemizde 14 yıldan bu yana, belki daha da öncesinden ve özellikle Abdi İpekçi'nin öldürülmesiyle çarpıcı hale gelen bir cinayetler zinciri var. Son derece profesyonelce işlenen bu cinayetlerin hiçbirisi aydınlatılamadı. Bu ülkede cinayetleri durdurmak iddiasıyla askeri darbeler yapıldı, bazı cinayetlerin failleri ortaya çıktı ama önemli cinayetler üstündeki perde kalkmadı.

Bu cinayetlerin kimler tarafından işlendiğini anlamak için içinde yaşadığımız siyasi ortamı analiz etmek sanırım en yararlısı. Çünkü eldeki verilere bakarak bir yere gitmek mümkün değil. Örneğin, eğer bize sunulan verilere bakarsak, bütün bu cinayetler İran tarafından yönlendirilen aşırı dinci bazı örgütlerce gerçekleştirildi. Bu verileri kim sunuyor, ne kadarı güvenilebilir, bu nokta önemli. Örneğin Metin Toker, Jak Kamhi suikastindeki İslamcı parmağının tamamen düzmece olduğu inancında. Bunu MİT'çi Mahir Kaynak da belirtiyor. Yani bu kişilerin yorumlarına göre, birileri hedef şaşırtmak ve ortalığı karıştırmak istiyorlar.

Yine MİT'çi Kaynak, Türkiye'nin; Irak politikasına ve Kürt konusundaki tutumuna tam anlamıyla paralel hareket etmediği, bu çizgide ısrarı sürdürürse faili meçhul cinayetlerin devam edeceği uyarısında bulundu. Ertuğrul Özkök de Türkiye'nin Ortadoğu siyasetlerinde daha dikkatli olması gerektiğini aynı günlerde yazdı. Uğur Mumcu'nun hazırladığı son yazı dizisiyle ABD'nin Kürt siyasetine zarar verecek bir girişimde bulunduğu söylendi. Türk MİT'inin bu yazı dizisinde kullanılmak üzere verdiği bilgilerin CIA'yı kızdırdığını söyleyen Kaynak, PKK ile ilgili ilginç değerlendirmeler yaptı. ABD açısından PKK tercih edilebilecek bir hasımdı. Türkiye bu konuda da belirsizlik içindeydi.

Bunlar cinayet sonrası ortaya atılan iddialar. Güvenlik güçleri ise, sürekli İran'la bağlantılı olduğu söylenen operasyonlar yapıyor, fakat sonuçta eylemlerin en kenarındaki adamlardan öteye gidemiyor. İran olduğunu kanıtlayacak somut bir delilleri bulunmadığını Başbakan söylüyor. Zaten her ne hikmetse elebaşları da kaçmış. Çünkü, operasyon sırasında basın haber yazmış. Peki, basına haber nasıl sızmış? Demirel'in ve büyük gazetelerimizin başarılı (!) Emniyet Müdürü Menzir, bir dahaki sefere belki bu haber sızdıranları da yakalar ve böylece elebaşları kaçmamış olur. Başbakan'ın da açıkladığı gibi, elebaşları kaçmıştır ve artık cinayetlerin ardında kimlerin bulunduğunu bilmemiz mümkün olmayacaktır.

Zaten son gelişmeleri tahlil eden uzmanlar ve yorumcular, bu işin arkasında büyük bir devletin istihbarat örgütü olduğunu söylüyorlar ve azmettiricinin bu nedenle bulunamayacağını belirtiyorlar.

ABD, şu anda dünyamızın tek hakim gücüdür. Ortadoğu'da hayati çıkarları vardır, Türkiye buna harfiyyen uymak zorundadır. Uymazsa vay halimize, ülkemiz kan gölünde yüzmeye devam edecektir. Özal, bu konuda yıllardır uyarılar yapıyordu. Kimse dinlemedi. Belki bundan sonra dinlerler.

Ülkemizin kılcal damarlarına girmiş bir Amerikan hegemonyası olduğu sürece bu ülkeye huzur gelmeyeceği anlaşılıyor. Katillerin üzerinde Arapça yazılar çıksa da gerçek fazla değişmeyecek. ABD ile uzun bir hesaplaşma dönemine girdiğimizi söylemek sanırım fazla iddialı sayılmaz. ■

HÜSEYİN HASANÇEBİ

TERÖR VE DEMOKRASİ VE KEMALİZM VE...

Başbakan Demirel, Türkiye'deki Amerikan askerî üslerinin varlığını, sokaklarda üniformalı Amerikan askerleri çiklet çiğneyip gezinirken Amerikan askerî uçakları çevreyi gürültüye boğarken ve hatta SSCB üzerinde casusluk yaparken yakalandıkları zamanda bile "üs yok tesis var" diyerek savunurdu. Aynı Demirel bugün de, ortalıkta yüzlerce faili meçhul cinayet varken aynı tutum içindedir; "devletin kontr-gerilla diye bir örgütü yoktur" diye bas bas bağırmaktadır. Çünkü, öyledir ya da değildir, nerede, ustaca, profesyonelce bir cinayet işleniyor, kamuoyu artık, üstünde pek fazla düşünmeden ve yapılan resmi açıklamalara aldırmadan hükmünü veriyor: Arkasında kontr-gerilla vardır, diye.

Ordunun çeşitli kademelerinde görev yaptıktan sonra emekli olmuş sayısız general "Türkiye'de kontr-gerilla vardır" demiş ve bu örgütün "gerektiğinde adam öldürdüğünü" açıklamışlardır. Pekçok cinayet soruşturmasında izler, devletin arka yüzüne doğru uzandığı için takip yarım kalmıştır. Kenan Evren Cuntası'nın ve ordu içindeki uzantılarının ve "sivil kollarının" bir askeri darbe koşullarını oluşturmak için Türkiye'de 1978'lerden itibaren terörü teşvik ettikleri söylenmiş, yazılmış, belgelenmiştir. Başbakanlar, böyle bir gizli örgütün varlığını ve öldürme olayları da dahil, siyasal pekçok suikaste karıştığını söylemişlerdir (Ecevit gibi).

Faili bilinmeyen cinayetler Uğur Mumcu'nun öldürülmesiyle doruk noktasına ulaşmıştır. Uğur Mumcu'dan önce Muammer Aksoy, Çetin Emeç, Turan Dursun ve Bahriye Üçok öldürülmüştü. Bu cinayetleri İslamî örgütlerin işlediği kanaati egemendir. İslamî örgütlerin ayrıca Güneydoğu vilayetlerinde yüzlerce faili meçhul cinayet işledikleri de bilinmektedir. Hizbullah adı verilen özel bir İslam kisveli örgütün PKK'ya karşı bizzat devlet güdümünde çalıştığı kanaati yaygındır. Bunlar doğruysa, devlet elbette bu tür örgütlerle ilişkisini, örgütlenme tarzı onlara benzeyen örgütleri aracılığıyla kurmaktadır. Uğur Mumcu'nun öldürülmesinden sonraki gelişmeler, İslamcı terörle devletin kimi uzuvlarının işbirliği halinde olduğu istikametindedir.

İslamî terör denildiğinde politikleşmiş, İslamcı ideolojiyi benimsemiş akımları anlamak gerekir. Türkiye'de bunlar bilinmez örgütler değillerdir. Bazıları İran'dan, bazıları Suudi Arabistan'dan himaye ve destek görmektedirler. Batı'yla finans ilişkileri vardır. Emperyalizmin global planları içinde "faktör" olarak yer alırlar. Afganistan'da İslamcı örgütleri destekleyen, her biri hesabını bir İslamcı yerel örgüte taşıtan değişik Batılı ülkelerin Ortadoğu'daki İslamcı örgütlerle de benzeri ilişkiler içindedirler. Kimin kimi desteklediğini, desteğini nasıl verdiğini, ne zaman ve neden çektiğini anlamak zordur. Hesapların ve taktiklerin sürekli değiştiği bu alana bakmak yerine, aktörleri belli yasal düzleme bakmak gerekir.

Fundamentalist akımlar aracılığıyla politika güdebilmek için tek çare, dinin temel kurumu içinde örgütlenmektir. Hıristiyanlık için bu kilisedir, müslümanlık için camidir. Türkiye'de politik İslamcı hareket, başka hiçbir yerde değil, gerek gizli terör örgütleri, gerekse yasal siyasi partileri bakımından, camiyi temel alarak örgütlenmiştir. Cami örgütlenmesi, doğal olarak mezhepler ve tarikatlar içinde örgütlenmeyi içermektedir.

"Cami" denildiğinde üstü kubbeli dört duvarı anlamamak gerekir. Olağanüstü zengin bir ilişkiler sistemini anlamak gerekir. Bu sistemi kontrol edemeyen hiçbir devlet

iktidarını sürdüremez. İslam ülkeleri için bu çok daha böyledir. Çünkü İslam, İslamın iktidar özlemini kıracak ve onu sivil bir kültüre dönüştürecek reform çağı geçirmemiştir. Türkiye'de Kemalizmin bunu yapmaya çalıştığına, yanlış olarak inanılmıştır. Halbuki Kemalizm, dini devletin dışına çıkarmamıştır. Tersine, kendi pozitif devletinin içine almış ve bir yere yerleştirmiştir. Türk devletinin laik olmayışının anlamı budur. Dini kendi haline bırakmamıştır, özgürleştirmemiştir. Türk devleti, dinle ilişkilerini, onu gerektiği yerde ve gereken doğrultuda kullanmak üzere biçimlendirmiştir. Kemalizmin kurduğu devlet yapısı içinde din Kemalizmin "çağdaş amaçlarına", tepeden inme "devrimlerine" bir fetva müessesesi olarak hizmet vermiştir. Ama aynı devlet yapısı Bayar-Menderes çizgisinin de işine yaramış, İslam dinî müslüman bir toplumda ne kadar istismar edilebilirse, o kadar istismar edilmiştir. Herkesin işine bir biçimde yarayan ve her durumda devlet desteğini arkasına alan İslam dininin bu tür istismarı, anti-laik, şeriatçı toplumsal güçlerin de işine yaramıştır, doğal olarak. Politik amaçlar için kullanıldığı ölçüde dinin kendisi de politikleşmiş ve nihayet gelinen noktada, güçlü bir cami temeli ve hatırı sayılır bir siyasal legalite elde etmiştir.

"Gelinen son noktanın", cumhuriyet dönemi boyunca süregelenden farklı bir nokta olduğu açıkça görünüyor. "Şeriatçı-İslamcı akımların laik Türkiye Cumhuriyeti için tehlike oluşturmadığını" söylemek, biraz abartılmış bir vurdumduymazlıktır. İran'da kendi modelini ihraç etmek isteyen bir İslam devleti işbaşındadır. Afganistan'da belirgin bir İslam iktidarı ve İslam egemenliği oluşmuş durumdadır. Körfez Savaşı, Ortadoğu'da İslamcı akımların savunma refleksini azamiye çıkarmıştır. Pakistan'da siyasal iktidar, Cezayir'de sivil toplum iktidarı şeriatçı güçlerin elindedir ve bu gelişmeler Türkiye'deki politik İslamî hareket umut ve cüret aşılamıştır. Ancak Türkiye'deki anti-laik güçlerin bugünkü gürbüz noktaya gelmelerine yolaçan gelişmelerin asıl önemlisi gene Türkiye'nin içinde ve 12 Eylül'ü takip eden askerî ve ANAP iktidarları döneminde yaşanmıştır.

Terörün sırtına binerek iktidarı gasp eden ve kendisine verilen misyon, Türkiye'nin modern dinamiklerini ezip sindirmek olan askerî cunta, bunun yolunu dinci kesimi palazlandırmakta görmüştür. Toplumu alabildiğine pasifize edebilmek için dinî inançlar sistemini desteklemiş, devlette etkin hale getirmek için her şeyi yapmıştır. "Nasıl olsa benim kontrolüm altındadır" diyerek beslediği anti-laik İslamcı güçlerin, kontrol altına alınamayacak gizli alanlar ele geçirilmesinden de işte bu 12 Eylül cuntacıları ve onların sivil uzantılarından başka bir şey olmayan ANAP hükümetleridir. Anti-laik akımların en büyük iki şeyhinden biri tekaüt general olarak Marmaris'te ikamet etmektedir; diğeri de, rakımı belli bir tepede, icrai faaliyet halindedir.

İran ya da bir başka ülke kaynaklı olsun, İslamcı bir terör akımı için Türkiye'de eksik olmayan tek şey, himayedir. Bu himaye camide ve devlette, örtülü ya da açık biçimde, fazlasıyla vardır. Cinayet örgütlerini izleyecek olan örgüt, daha düne kadar İstanbul'da bir "imam" tarafından yönetiliyordu. Bu "imam", Turan Dursun'un öldürüldüğünü duyduğu anda yanında olan bir gazeteciye "haketmişti, Allah'la çok uğraşıyordu" diyebiliyordu.

Yalnız Uğur Mumcu'nun hedef olarak seçilmesinde, İslamcı terör örgütünün ve bu örgütü kullanan gücün amacı bakımından isabetsizlik var. Hedef 12'den vurulunca oyun biter. Başka bir boyut başlar. Nitekim öyle oldu; Uğur Mumcu'nun öldürülmesi, toplumun 12 Eylül'e karşı biriken ve halen süren öfkesini harekete geçirdi. Toplum geniş bir demokratik tepki gösterdi. Koalisyon hükümeti birbuçuk yıldır, demokrasiye

geçiş konusunda hem kendini oyalıyor, hem de toplumun sabrını taşırıyordu. Tepkinin genişliği bundandı. Hükümet, "terör varken ve sürerken demokratikleşme olamaz" diyerek ve de PKK'yı kastederek; devletin 12 Eylül'cü yapısı karşısında boyun eğiyordu. Programında demokratikleşmeye öncelik sırası tanıdığı halde, tam tersini yapıyor, gerekli demokratik girişimleri erteliyordu. Ayrıca Koalisyon, yapı itibarıyla da 12 Eylül rejiminden ülkeyi kurtaracak seçenek değildi. Çünkü, Koalisyon'un ana gücü DYP, 12 Eylül'e itirazı her ne olursa olsun, misyon olarak zaten Evren cuntası-ANAP çizgisi üzerindeydi. SHP ise, uzun yıllar devletten ihale alamamış müteahhit takımının yakaladığı fırsat olarak Koalisyon ortağıydı. Sonra 12 Eylül'ün felç ettiği toplumdan demokrasi çıkarmak, arkasında militan bir demokratik birikim olmayı gerektiriyordu. Koalisyon partilerinin ideolojilerinde ise "devlet devlettir", sürekliliği vardı.

Hükümetin birbuçuk yıldır atamadığı adımı, Uğur Mumcu'nun öldürülmesi üzerine toplum bir günde atıverdi. Halk sokağa adımını atar atmaz Türkiye'nin ortamı kendiliğinden demokratikleşiverdi. Ama bu ruhsal bir momenttir. Gelgitlere açık bir psikolojidir. Bir anda gelir ve bir anda gider türden bir reflekstir. Arkasını, hem de hemen arkasını toplumdaki örgütlü güçler belirler. Uğur Mumcu'nun öldürülmesi üzerine toplumun gösterdiği kendiliğinden demokratik refleksi, önce hükümet misyonu gereği bastırdı; arkasından bu aynı refleks, bizzat Kemalizmin istismarına uğradı. Halk, Godot'yu beklerken, emekli tarih öğretmeni Mükrimin Bey çıkageldi!

Uğur Mumcu'nun tutarlı bir Kemilst olduğunu, Kemalizm eğer bir görüş ise bunu en iyi onun temsil ettiğini herkes bilir. Anti-laik akımların boy hedeflerinden biriydi. Kemalist düşünce çerçevesinin elverdiği biçimde ve ölçüde demokrat olduğundan da kimsenin kuşkusu bulunmuyordu. Ama iyi bilmek gerekir ki Uğur Mumcu'nun öldürülmesine karşı toplumun ortaya koyduğu tepki, yukarıda da değinildiği gibi, 12 Eylül'e ve demokratikleşme adımını bir türlü atamayan Hükümet'e karşı biriken öfkenin bir duygu seli biçiminde dışa vurulmasıydı. Saldırıya uğrayan Kemalizm olsa bile, sokakta yürüyen şey demokrasiydi.

Kemalist odaklar Uğur Mumcu'nun öldürülmesine karşı gösterilen geniş tepkiyi bir kalemde Kemalizmin hesabına yazmak istediler. Yarıdan fazlası artık şehre inmiş, yol arayan topluma "köy enstitüsü" ağzıyla hedef göstermeyi denediler. "Atatürk'e suikast" tamamdı da, bir tek "istiklal mahkemeleri" eksik kalıyordu. İşlevi neredeyse "siyasi parti kapatmaya" indirgenmiş Anayasa Mahkemesi'nin Başkanı "Yüzbaşı Selahattin" ile Türk ordusunun başkanı yan yana geldiğinde, Kemalizm için bu, "halk sürülerinin" duygu ve düşüncelerinden daha değerli oluyordu.

Kemalizm değildir '93 Türkiye'sinin mağduru. Ve Kemalizm ne kadar azarsa azsın, arkasında birkaç manga askerden başkasını bulamaz. Bu hem Kemalizmin doğasından, hem de Türkiye'nin bugünkü, dünyanın bugünkü gerçeğinden dolayı böyledir. Kemalizm-İslam çatışması gibi bir çatışma, nerede ve ne zaman ve hangi sebeple yaşanmış olursa olsun, ordu-halk ya da devlet-halk çatışması anlamına gelmiştir. Uğur Mumcu'nun ardından doğan elverişli psikolojik ortamın Kemalizm tarafından "ideolojik istismarı" demokrasi özlemi içindeki insanların umudunu geriletmiştir. Toplumun yaşamak istediği ortak bir duygu, tuhaf bir bencillik uğruna Kemalizm tarafından çalınmak istenmiştir. Kemalizmin kendinden söz etmesi, kendini öne çıkarması, kendi doğrularına göre tasnifler yapması yanlış olmuştur. Türkiye'nin şeriat mı, laik devlet mi sorusuyla yüz yüze olduğunu söylemek ve bunun

politikasını gütmek, belki tam da Uğur Mumcu'nun katledilmesindeki amaca hizmet eder.

Kemalizm bir ideoloji olmasa bile, en az ideolojiler kadar bir saplantıdır. Kendi doğrusundan başka bir şey görmez. Ya siyah ya da beyaz diye bakar. Bu niteliğinden dolayı Kemalizm bugün Türkiye'nin demokratik açılımı önünde, kendisi demokratik güçler safında olduğu halde, şeriatçı akımlardan daha büyük tehlikedir ve bunu göremez durumda olması da ayrı bir tehlikedir. Çünkü, laisizm her zaman ve herkes, hatta Özal için bile "elde var bir" kazanımdır, çünkü Türkiye'deki biçimiyle zaten laisizm değildir. Halbuki Türkiye'nin demokratik açılım gereksinmesi, en başta devletin temel dayanaklarını tartışmaktan, çivilerini oynatmaktan ve yeni bir devlet zemini aramaktan geçtiği ve bunu da ülkede büyük çoğunluk gördüğü halde, Kemalizm özellikle bu nokta üzerinde inatlaşıyor. Yani devletten, bir bakıma kendinden ödün vermiyor. Demokrasiye ödün vermiyor.

Bunların her biri Kemalistler için ağır ve hak etmedikleri suçlamalardır. Bu noktaları, bu biçimiyle dile getirmek, özellikle Uğur Mumcu'nun öldürülmesi bağlamında kolay değil. Ama demokrasinin de Kemalizm anlayışından gördüğü zararı görmezlikten gelmek kolay değil. Demokrasi istemini ve öfkesini yükseltmek için doğan fırsatları, devletin de işine gelir biçimde çar çur etmekten, en başta Kemalizmin kendisi kaçınmalıdır.

Bu hükümete yüklenmek gerekir. Başaracağı için değil, başaramayacağının iyice anlaşılması için üstüne gidilmelidir. Bozulması için üstüne gidilmelidir. Gerçek yüzünün görülmesi için bu hükümet zorlanmalı, köşeye sıkıştırılmalıdır. İşçiler sendikal haklarını kullanarak, memurlar sendikalı gibi davranarak, aydınlar sırtlarını dönerek bu hükümetin, Türkiye'nin bugünkü gereksinimi olmadığını açığa çıkarmalıdırlar. Terörü, kendisi terörden vazgeçmeden önlemesinin mümkün olamayacağı devletin kendisine, toplumun kendisi tarafından, her fırsatta gösterilmelidir. Eğer istenen, iktidarın karanlık, gölgeli, çürük noktalarının, teröre bulaştığı kuşkusu yaygın uzuvlarının ayıklanması ise, demokratik güçlerin iktidarı "silkelemesi" gerekir. Hele bir layıkıyla silkelensin, kontrgerillası da, Hizbullah'ı da, İran'a ya da bir başka yere taşaronluk yapan eklentileri de dökülecektir.

Dönüp özetleyecek olursak;

Türkiye'de terörün kaynakları besbellidir. Kim, kimi hangi amaç için öldürdüğünü bilmektedir. Sorun, 12 Eylül ile birlikte içine girdiğimiz mecradan çıkabilmektir. Çatışma bu nokta etrafında dönmektedir. Her tür terörün meşru ve siyasal bir uzantısı vardır, göz önündedir. Devlet, askerî yönetimlerden veya onların devrettiği sivillerden "olduğu gibi" alınmaz, alınmamalıdır. Alındığında pek bir şeyin değişmediğine dair örnekler çoktur. Türkiye, hatta hükümet bunun sıkıntısını yaşamaktadır. Hükümet teslim olmuştur ama toplum olmamaktadır. İş güvenliği yasasına, ILO sözleşmesine karşı çıkan Baydur, demokrasiye doğru açılmaya karşı olduğu için terörden yanadır. İçişleri Bakanı işkenceyi saklamaya çalıştığı için terörden yanadır. SHP bir bütün olarak, hükümetin geldiği çizgiye angaje olduğu için terörden yanadır. ANAP'ın savunduğu, çözülmemesi için canla başla savaştığı bütün ilişkiler, terörün de ilişkileridir. Refah Partisi, açık seçik biçimde terörün karşısında değildir. Devlet, bir bütün olarak mevcut yapısını savunmaktadır.

Geriye "tetik çekenlerin" kim olduğu kalıyor. Bu her zaman siyasette "ayrıntı" olmuştur, bugün de ayrıntıdır.

Evet, hükümete yüklenilsin bakalım, altından neler çıkacak?.. ■

TARIK ZİYA EKİNCİ

Demokratikleşme İçin Kaybedilen Bir Yıl

1992 VE YENİ YILDA BEKLENTİLERİMİZ

12 Eylül rejimini aşmak isteyen Türkiye'nin yeni yıldaki öncelikli beklentileri demokrasi ve insan haklarıdır. Bu beklenti o kadar yakıcıdır ki, işsizlik, yokluk ve enflasyon üçlüsünün yarattığı maddi ve manevi acılar büyük yığınlar için ikinci plana düşmüştür. İnsanlarımız, insan onuruna yaraşır özgür ve demokratik bir yaşamın özlemini çekmektedirler.

İktidarı oluşturan siyasal partiler de bu gerçeği iyi kavramışlardır. Türkiye'de hemen herkes, on beş yıldan beri devam eden enflasyonun kronik bir hal aldığını ve alışılagelen ekonomik politikalarla düzeltilmesinin mümkün olmadığını bilmektedir. Ancak, vatandaşlarımız 12 Eylül rejiminin tasfiye edilebileceğini ve Türkiye'de çağdaş bir demokratik düzenin kurulabileceğine olan inançlarını henüz yitirmemişlerdir. Bu gerçeği algılayan DYP ve SHP yığınların demokrasi beklentilerine sahip çıkmış ve seçim kampanyasını özgürlük ve demokrasi vaatlerine bina ederek iktidara gelmişlerdir.

Oysa 1992 yılı demokratik hak ve özgürlükler yerine demokrasi söylemleriyle geçiştirilmiştir. Demokrasiye değgin ciddi bir iyileştirme yapılmamış olması, seçim döneminde yeşertilen umutları boşa çıkarmıştır.

Demokrasiden ve insan haklarından en çok sözü edilen 1992 yılında insanlar yine işkence görmüş, gözaltında kayıplara karışmış ve yine aydınlar düşüncelerinden ötürü yargılanmış ve mahkum edilmişlerdir. Tüm bunlara ek olarak yeni bir devlet terörü uygulaması başlatılmıştır. "Faili meçhul cinayetler" diye anılan bu uygulamaya, özellikle Güneydoğu'da yaygın olarak başvurulmuştur.

Geçen bir yıl içinde faili meçhul kalan ve yargısız infazlarla katledilen yurttaşların sayısı 1041'e ulaşmıştır. (İHD açıklaması, Cumhuriyet, 1.1.1993, s. 4). Oysa 1980-87 döneminde basına yansıyan kuşkulu ölüm sayısı sadece 117'dir. (İHD açıklaması, Cumhuriyet, 1.1.1993) Görüldüğü gibi son bir yılda, devlet teröründen kaynaklandığı sanılan kuşkulu cinayet sayısı, yedi yıllık açık faşizm dönemindeki cinayet sayısının on katı kadardır. Bu cinayetler, demokrasi ve insan hakları söylemlerinin en çok kullanıldığı ve 12 Eylül rejiminin en ağır biçimde eleştirildiği 1992 yılı içinde işlenmiştir.

Demokrasiye ve insan haklarına karşı duyarlı toplumlarda devlet terörüyle bağlantılı bir tek kuşkulu cinayet bile hükümetlerin düşmesi için yeterlidir. Oysa Türkiye'de kamuoyu yığınla cinayete karşı sessiz kalmıştır.

Kamuoyunun devlet terörü ile işlendiği kuşkusu yaygın olan cinayetlere karşı tepkisiz kalması Türkiye demokrasi hareketi açısından büyük bir tehlike oluşturmaktadır.

Devlet terörü ile işlenen "faili meçhul cinayetler" tepkisiz kaldığı takdirde giderek normal bir güvenlik uygulaması haline gelmesi kaçınılmazdır. Bugün Kürtleri hedef alan cinayetlerin yarın Kürt olmayan yurttaşlara da uygulanacağından kuşku yoktur. Bu tepkisizlik devam ettiği takdirde, parlamenter faşizm kurumlaşacak ve sürekli bir rejim haline gelecektir.

Bu teşhis abartılı değildir. Sadece kamufle bir yapının açığa çıkarılması girişimidir. 1992 yılı boyunca yaşanan somut olaylarla bu gerçeği kanıtlamak mümkündür.

Bilindiği gibi DYP-SHP ortak iktidarı güvenoyu aldıktan sonra Güneydoğu'ya giden Başbakan Süleyman Demirel ile Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü, 8-9 Aralık 1991 günlerinde yaptıkları konuşmalarda "KÜRT REALİTESİNİ TANIDIKLARINI" açıklamışlardır. Kuşkusuz bilinçli olarak yapılan bu açıklama ile Türkiye Cumhuriyeti Dev-

leti yeni yükümlülükler altına girmiş oluyordu. Bu açıklamayla Türkiye taraf olduğu, Helsinki Sözleşmesi, Paris Şartı ve Moskova Anlaşması gibi, uluslararası belgelerle üstlendiği yükümlülükleri yerine getirmek zorunluluğu ile karşı karşıya geliyordu. Kürtçenin, resmi dilin dışında, ikinci bir dil olarak geliştirilmesi ve kullanılması kaçınılmaz oluyordu. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi uyarınca Kürt çocuklarına, en az ilkokul süresince, kendi anadilleriyle eğitim yapma hakkının tanınması gerekiyordu. Kürt dilini, Kürt kültürünü geliştirmek, sözlü ve yazılı edebiyatı toplamak, Kürtçe yayın yapılmasını özendirmek ve Kürtlerin de istedikleri alanda özgürce örgütlenmelerine olanak hazırlamak gerekiyordu.

Kuşkusuz tüm bu hizmetlerin yapılabilmesi devlette bir zihniyet değişikliği ile birlikte bir yapı değişikliğinin de gerçekleştirilmesini zorunlu kılıyordu. Öncelikle, Milli Güvenlik Kurulu'nu Kürt realitesi konusunda ikna etmek ve onlara bu gerçeğin gerektirdiği yasal, ekonomik ve idari değişiklikleri benimsetmek gerekiyordu. Ne var ki, Demirel-İnönü ikilisi bunu başaramayınca, iktidar olmanın yetkilerini kullanacakları yerde, militarizme teslim olmayı ve Kürt sorununun çözümünü koşulsuz olarak orduya havale etmeyi yeğlemek zorunda kalmışlardır. Bu kez meşru güvenlik güçleri yanında, devletin içinde odaklaşmış ve geniş bir sivil uzantı ağı bulunan örgütler (Türk Gladiyosu ya da Özel Harp Dairesi) devreye sokulmuşlardır.

Bu güçler, Kürt sorununu kökünden çözmek için, yeni bir politikanın uygulayıcısı olarak sahneye çıkarılmışlardır. Bu yeni politika Güneydoğu'nun Kürtsüzleştirilmesi, diğer bir deyimle bir etnik arındırma politikasıdır. Açıktan ve yasadışı yollarla kombine olarak yürütülen Kürtsüzleştirme politikası, birbiriyle bağlantılı çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Bir yıldan beri yapılan uygulamada kullanılan başlıca yöntemler şunlardır:

1- Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları yörelerde doktor, mühendis, avukat, gazeteci, tüccar ve benzeri öncü dinamikler, gündüz cadde ortasında, katledilmektedirler. Bu yöntemle günde 3-5 kişi öldürülerek bir yılda bini aşkın Kürt aydını katledilmiştir. Bu süre içinde katledilen, sadece gazeteci sayısı 12'dir. (Cumhuriyet, 1.1.1993, s. 4) Bunların hiçbirinin faili yakalanamadığı ya da yakalanmadığı için bu cinayetler resmiyette "faili meçhul cinayetler" olarak anılmaktadır.

Bu uygulamanın yarattığı terör ortamında insanların bölgeyi terk ederek Batı illerine göçmeleri tek kurtuluş yolu olarak kalmaktadır.

2- Bölgede yaşayan demokrat aydınların kaçırılması için kullanılan bir diğer yol da "sürekli taciz, tehdit ve soyutlama yöntemidir." Bu uygulamada, bölge dışına kaçırılması istenen kişiler, günde birkaç kez emniyete çağrılarak, terörle ilgili oldukları gerekçesiyle, sorgulanmakta, hakaret görmekte ve kimi zaman da birkaç gün gözaltında tutulmaktadırlar. Sık sık yinelenen bu uygulama ile avukat, doktor, mühendis ve benzeri serbest meslek sahipleri yöreden kaçmaya zorlanmaktadır. Son bir yılda yüzlerce Kürt aydını bu yöntemle bölgeden kaçırılmıştır.

3- Güvenlik güçlerinin yasadışı baskılarına karşı, kadın ve çocukların da katıldıkları silahsız ve saldırısız gösteri yürüyüşleri, Kulp'ta, Dargeçit'te, Cizre, Nusaybin ve Silopi'de yapıldığı gibi, uzun menzilli otomatik silahlarla ateş edilerek dağıtılmaktadır. Bölgede sık sık başvurulan bu güvenlik uygulaması panik yaratarak halkı bölge dışına kaçıran bir etnik arındırma yöntemi olarak kullanılmaktadır.

4- Şırnak, Çukurca, Cizre ve Nusaybin'de tanık olduğumuz bir diğer etnik arındırma uygulaması da, şehirlerin içine yuvalandığı iddia olunan terör odaklarının saldırılarına karşılık vermek için bütün bir kasabanın topyekun, ağır silahlarla ve saatlerce devam eden, ateş altında tutulması olayıdır. Bu uygulamada evler yıkılmakta, işyerleri tahrip edilmekte ve koca bir şehir tümü ile oturulamaz hale getirilmektedir.

Bu yöntemle terörize edilerek, evsiz, işsiz, araçsız ve hayvansız bırakılan masum yurttaşlar için tek kurtuluş yolu kalmaktadır: O da süratle bölge dışına kaçmaktır. İşte bu olaylardan sonra yapılan da bu olmuş ve yüzlerce aile baba ocağını terk ederek Batı illerine göçmüşlerdir.

5- Bir diğer etnik arındırma yöntemi de güvenlik nedeniyle köylerin zorla boşaltılmasıdır.

Bu uygulama ile, hiçbir hak verilmeden, köylünün ekili arazisini, bağını ve bahçesini terk ederek köyü boşaltması istenmekte ve köy yıkılarak oturulamaz bir konuma getirilmektedir.

Kuzey Irak operasyonundan sonra başlatılan "İç Harekât" ile birlikte köylerin boşaltılması daha da hızlandırılmıştır. Örneğin son iki ay içinde 38 köy ve mezra yakılıp yıkılarak zorla boşaltılmıştır. (Özgür Gündem, 31.12.1992, s. 1-11)

Güneydoğu'da bir devlet politikası olarak başlatılan etnik arındırma politikasının özü ve amacı Cumhurbaşkanı Sayın Özal tarafından basına yapılan açıklamalarla aleniyete çıkarılmıştır. Sayın Özal Batı'ya göçün teşvik edilmesini önermektedir. Hatta gerekirse parasal yardım yapılarak göçün özendirilmesi tavsiye edilmektedir. (Cumhuriyet, 17.11.1992, s. 4), (Milliyet, 17.11.1992, s. 9)

Sayın Özal bu konuşmalarında "Batı'da yaşayan Kürtlerle bir sorunumuz yok, sorun sadece Güneydoğu'da yaşayanlarladır." diyerek etnik arındırma politikasının gerekçesini de açıklamıştır.

Görünen odur ki, Kürtsüzleştirme politikasıyla güdülen amaç Kürtleri göçe zorlayarak, büyük Türk nüfusu içinde eritmek suretiyle sorunu temelden çözmektir.

Bu politikanın uygulanabilirliği, bir yıldan beri yapıldığı gibi, ancak yakarak, yıkarak ve katlederek bir ölçüde mümkün olabilmiştir. Bölgenin tamamen boşaltılması mümkün olmayacak ve bu gibi insanlık dışı yöntemlerle de Kürt sorunu asla çözülemeyecektir.

İnsan haklarıyla bağdaşmayan antidemokratik uygulamalarla asıl kaybedecek olan Türkiye'dir ve Türkiye toplumudur.

Ülkenin bir bölümünde insan hakları ihlallerinin süreklilik kazanması ve bölge halkının devlet terörü ile baskı altına alınması kaçınılmaz olarak ülkenin tümünde demokratik gelişmeyi engelleyecek ve baskı rejimini kurumlaştıracaktır. Daha şimdiden, büyük metropol illerde terörle mücadele amacıyla yapılan uygulamalar bu gelişmenin ipuçlarını vermektedir. Terörle mücadele operasyonlarında, yerinde yapılan infazlarla, gözaltında kaybolmalar bu vahim gelişmenin açık göstergeleridir. Son günlerde bir biri arkasından düşünce suçlarına verilen ağır hapis cezaları ve yayın organlarına biçilen astronomik para cezaları da Türkiye demokrasi yaşamının üzerine çökecek kara bulutların ilk habercileridir.

Bugün Kürt sorununa yaklaşım biçimi, Türkiye'de demokratlığın ve demokrasiye bağlılığın bir mihenk taşı haline gelmiştir. Kürt sorununa, evrensel insan haklarına saygı ve eşitlik temelinde bir çözüm bulunmadan Türkiye'de çoğulcu, katılımcı, çağdaş bir demokrasi kurulamaz.

Etnik arındırma yoluyla Kürt sorununu çözme girişimi ister istemez militarizmi ön plana çıkarmıştır. Hükümet ve parlamento saf dışı kalmışlardır. Hükümetin görevi MGK'da oluşturulan politikaları yaşama geçirmektir. Meclis'e biçilen görev de rejimin demokratik görünümünü sağlamaktır. Artık ülkenin temel sorunlarının çözümünde belirleyici olan militarist güçlerdir. Bu nedenle rejimin temel karakteri de militarizmdir.

1993'deki en büyük beklenti parlamentonun etkin biçimde çalışması ve ülke gündemine hakim olmasıdır. DYP-SHP ortak hükümetinin parlamentoyu devre dışı tutma çabaları mutlaka boşa çıkarılmalıdır.

Bugünkü parlamento içi muhalefetin bu görevin üstesinden gelebileceği kuşkuludur. Asıl görev parlamento dışı demokrasi güçlerine düşmektedir. Sivil toplum kurumlarıyla, demokrasi ve insan haklarına duyarlı aydınları, demokrasiye kazanmak için, mobilize etmek tarihsel bir görev olmuştur. Bu görevin tavsatılmasının bedeli kurumsallaşacak faşizmdir. Başarılmasının ödülü de insan haklarına saygılı demokratik bir Türkiye olacaktır.

Böyle bir mücadelenin yoğunlaşma alanı, olağanüstü halin kalkması, köy koruculuğu sistemine son verilmesi ve Kürt sorununun demokratik bir çözüme kavuşturulmasıdır. Bu hedeflere yaklaştıkça militarizm etkisizleşecek ve demokrasi gelişecektir. ■

SADUN AREN

SOSYALİZMİN YENİ MODELİ ÜZERİNE

1. Dünya sosyalist sisteminin, özellikle de Sovyetler Birliği'nin çökmesi üzerine tüm dünyada sosyalistlerin bir bölümü -artık sosyalizmin ölmüş olduğunu düşünerek- sosyalizmden vazgeçmişler, diğer bir bölümü de -ölenin sosyalizm değil onun belli bir uygulama modeli olduğunu düşünerek- yeni bir sosyalizm modeli aramaya yönelmişlerdir. Bulunan bu yeni modelin ne olduğunu, onun belirleyici ve yol gösterici niteliğini ortaya koyabilmek için, önce, çöken eski modelin ne olduğunu ve dayandığı marksizm yorumunu ana çizgileriyle hatırlatmakta yarar vardır.

2. Eski modele Sovyet Modeli de denir. Sovyet Modeli, yalnız Sovyetler Birliği ve sosyalizmin iktidarda olduğu ülkelerde değil, fakat dünyanın diğer tüm ülkelerindeki marksist-sosyalist-komünist partiler tarafından da benimsenmişti.

Bu modelin dayandığı temel düşünce şöyledir: Bilindiği gibi marksizme göre, bir toplum düzeninden (diyelim kapitalizmden) onu izleyecek olan diğer bir toplum düzenine (yani sosyalizme) geçebilmek için toplumun ekonomik altyapısının (yani üretim güçlerinin ve ona denk düşen üretim ilişkilerinin) değişmesi gerekir. Altyapının bağımsız değişkeni üretim güçlerinin gelişmişlik düzeyi, bağımlı değişkeni üretim ilişkileridir. Üretim ilişkileri deyiminden, esas olarak, üretim araçları üzerindeki mülkiyet hakkını (mülkiyet biçimini) anlıyoruz. Diğer taraftan biliyoruz ki, kapitalistlere çalışanların yarattıkları artıdeğere el koyma ya da onları sömürme olanağını, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet hakları sağlar. Açıktır ki, kapitalistler (kapitalist sınıf) kendilerini maddi olduğu kadar topluma egemen olmaktan kaynaklanan birçok manevi doyum olanakları da sağlayan üretim araçları üzerindeki mülkiyet haklarından kendiliklerinden vazgeçmek istemezler, tersine bu haklarını pekiştirmek isterler. Zaten toplumun birçok üst yapı kurumlarının (hukuk, siyaset, ahlâk, sanat vb.) başlıca işlevleri de budur.

Bu duruma göre, kapitalist bir ülkede sosyalizmi kurmak için izlenecek yol, model (örnek) şöyle olmak zorundadır: Marksist bir işçi sınıfı partisi önce siyasal iktidarı ele geçirmeli sonra da üretim araçlarının kapitalist özel mülkiyetine son vererek bunları toplumsal mülkiyete geçirmelidir. Böylece önce sosyalizmin altyapısını oluşturmuş olur. Sosyalizmin üst yapı kurumları sonra bir süreç içinde yavaş yavaş kurulabilir. Başta Sovyetler Birliği olmak üzere tüm sosyalist ülkelerde esas olarak izlenen, yol örnek alınan model budur. Tekrar edecek olursak; önce iktidar ele geçirilip üretim araçları kamulaştırılarak sosyalizmin altyapısı oluşturulacak, sonra da bir süreç içinde sosyalizmin üst yapısı kurulacaktı. İşte çöken bu modeldir.

3. Biliyoruz ki, Sovyetler Birliği'ndeki sosyalist yönetimin çökmesinde emperyalist kuşatma ve baskının büyük payı vardır. Ama gene biliyoruz ki, daha doğrusu gördük ki, Sovyetler Birliği çökmeden önce sınıfsız, sömürüsüz, eşitlikçi, baskısız, özgür bir düzen anlamında, sosyalizmi gerçekleştirebilmiş değildir. Bunun nedenini, sosyalizmi kurmak gibi büyük bir toplumsal değişikliği, sadece ya da büyük ölçüde zor kullanarak gerçekleştirmenin olanaksızlığında aramak gerekir.

Marksizm bize, toplumun gelişme yasalarını bilirsek onu değiştirebileceğimizi söyler. Zaten insanoğlunun diğer hayvanlardan temel farkı da burada, yani kendi yaşam koşullarını ve bu yolla kaderini kendisinin belirleyebilmesindedir. Ne var ki, bu olgu ve süreci basite almamak ve özellikle de mekanik olarak düşünmemek gerekir. Örneğin, turizmi ileri ülkelerde çok sayıda konaklama tesisi vardır. Ama diğer koşulları da aynı zamanda gerçekleştirmeden sadece konaklama tesisleri yaparak turizm geliştirilemez. Aynı nedenle, sosyalist bir toplumda üretim araçları toplumsal mülkiyette olur ama bir toplumda sadece üretim araçları toplumsal mülkiyete alınarak sosyalizm kurulamaz. Demek oluyor ki, toplumsal yaşamın çeşitli yanları arasında belirleyen-belirlenen ilişkinin yanında bir de karşılıklı bir tarihsel organik ilişki de vardır. Diğer bir deyişle, altyapı (üretim araçları mülkiyeti) belirleyicidir ama, buna üstyapının da az çok hazır olması gereklidir. Daha önce teori alanında bilinen bu gerçek Sovyet deneyimi tarafından pratikte de kanıtlanmış olmaktadır.

4. Yeni modele geçmeden önce, eski modelin çok defa ihmal ettiği bir noktaya değinmek istiyorum: Eski

model çerçevesi içinde düşünenler altyapı denilince daha çok üretim araçlarını ve bunlar üzerindeki mülkiyet biçimini (üretim ilişkilerini) anlarlar. Bu nedenle de, toplumsal değişmenin kalkış noktası olarak bunlardaki değişmelere bakarlar. Oysa altyapının diğer önemli bir öğesi emek gücü, yani çalışan insanlardır. Bu insanların bilgi düzeyleri ve çalışma koşullarındaki değişmeler de toplumsal yaşamın değişmesini sağlayan çok önemli bir güçtür. Sovyet modelinde bir altyapı öğesi olarak insanların değiştirilmesi, -ki bununla esas olarak demokratik bilince kavuşturulmasını anlamak gerekiyor- ikinci plana itilmiş, merkezî yönetim esas alınmıştır. Gorbaçov reformlarının perestroykadan (yapısal değişim) çok glastnosta (açıklık-demokrasi) önem vermesi bu saptamayı doğrulamaktadır. Yeni sosyalizm modelinde bu ihmal sözkonusu olmamıştır.

5. SBP'nin de benimsemiş olduğu yeni sosyalizm modeline gelince: Yeni sosyalizmi inşa modelini en kısa ve kapsamlı olarak, "kapitalizmi, onun siyasi iktidarını yıkmadan yavaş yavaş, bir süreç içinde sosyalizme dönüştürmek" biçiminde tanımlayabiliriz. Burada kapitalizmin sosyalizme dönüşmesi, hem parça parça alan kaybetmesi, hem de sürekli silikleşerek canlılığını yitirmesi ibiçiminde anlaşılmalıdır. Demek oluyor ki, başka türlü ifade etmek istersek, bu model hem kapitalist siyasal iktidarın hem de kapitalist özel mülkiyetin etkinlik ve canlılıklarının azaltılarak yavaş yavaş sosyalist siyasal iktidara ve sosyalist (toplumsal) mülkiye dönüştürülebileceklerini kabul etmektedir. Oysa, böyle bir dönüşüm Sovyet Modeli için olanaksızdır. Bu modelde kapitalizmden sosyalizme geçmek için önce siyasal iktidarın tümüyle el değiştirmesi zorunludur. Bu görüşün başka türlü bir ifadesi şöyledir: Kapitalizm kendisinden önceki feodal toplum içinde doğup gelişmiştir ama aynı şey sosyalizm için söylenemez. Yani sosyalizm, kapitalizm içinde gelişemez. Onu, işçi sınıfı partisinin kapitalizmi yıkıp başından itibaren altyapısından başlayarak yeniden kurması gerekir.

Yeni model, sömürüden arındırılmış, eşitlikçi ve özgür bir yaşam demek olan sosyalizmi doğrudan gerçekleştirmeyi amaçladığı için, üretim araçlarını kamulaştırmayı bunun bir aracı olarak görmektedir. Böyle olunca, eski modelde sosyalizmin başlangıcı ve kalkış noktası sayılan üretim araçlarının kamulaştırılması olayı yeni modelde sosyalizmin sonucu ve varış noktası olarak görülmektedir.

Yeni modelin uygulama aracı demokratik savaşımdır. Toplumsal yaşamın bütün alanlarında devletten siyasi partilere, sendika ve derneklere, işyerlerine ve aileye kadar her yerde çalışanlar ya da ilgililer yönetime olabildiğince katılacaklardır. Bu demokratik katılımın amacı keyfi yönetimi ve haksızlıkları önlemek ve insanlara yaşadıkları, çalıştıkları yerlerde eşitlik ve özgürlük sağlamaktır.

Böylece, tüm işyerlerinde ve toplumsal yaşamın diğer alanlarında demokratik katılım yerleşip derinleştikçe hem kapitalist özel mülkiyet hem de kapitalist siyasal iktidar canlılığını yitirip silikleşmeye ve dolayısıyla sosyalizme (toplumsal mülkiyete ve toplumsal yönetime) dönüşmeye başlayacaktır.

6. Yeni modelin geçerliği, anlaşılacağı üzere, temel varsayımının, yani kapitalist özel mülkiyetin ve ona bağlı olarak kapitalist siyasal iktidarın keskin bir siyasal müdahale yapılmadan demokratikleşme yoluyla yavaş yavaş toplumsal mülkiyete ve toplumsal siyasal iktidara dönüşebileceğinin doğru olmasına bağlıdır. Eğer bu varsayım doğruysa model geçerlidir, değilse geçersizdir, sağlam bir temele oturmuyor demektir. O halde şimdi bu noktaya açıklık getirmemiz gerekiyor...

Sorunun düğüm noktasını müylkiyet kavramı oluşturmaktadır. Buradaki maksadımız açısından biz üretim araçları üzerindeki mülkiyet hakkıyla ilgiliyiz. Bildiğimiz gibi üretim araçları üzerindeki mülkiyet hakkı, sahibine, onları dilediği gibi kullanmak (yönetmek) olanağı (yetkisi) sağlar. Örneğin, bir fabrikanın sahibi, orasını istediği gibi işletir ve elde ettiği kazancı da istediği gibi kullanır. Açıktır ki, fabrikayı işletmek, işçi tutmak, onların çalışmalarını düzenlemek, hammaddeleri almak, mamül maddeleri satmak, hesap tutmak, ulaştırma ve haberleşme yapmak ve böyle pekçok iş yapmayı gerektirir. Bütün bu işleri yönetmek, aynı zamanda bir siyasal iktidar sahibi olmayı da ifade eder ve gerektirir. Zaten bundan ötürüdür ki, bir ülkede, üretim araçları üzerinde kapitalist mülkiyet çoğunluktaysa, o ülkede siyasal iktidar da kapitalist sınıfın elinde olur. Demek oluyor ki, mülkiyet hakkı siyasal iktidarı da içerir ya da mülkiyetin bir yanı da siyasal iktidardır, yönetim erkidir. Bu söylediklerimi şöyle de özetleyebiliriz: Bir mal üzerindeki mülkiyet türünün ne olduğunu, onu kimin yönettiği (kullandığı) belirler. Eğer yönetenler özel kişilerse özel mülkiyet, yok eğer yönetenler toplumu temsil

eden kişilerse toplumsal mülkiyet sözkonusudur. Burada, kuşkusuz, yönetim yararlanmayı da içerir.

Açıktır ki, yönetim yetkisine müdahale etmek, yönetim yetkisinin bir bölümünü mülk sahibinden devralmak olanaklıdır. Örneğin, fabrikada işçiler, fabrika sahibinin işçi almak, işçi çıkarmak, çalışma süresini belirlemek, sağlık koşulları, izinler ve böyle konuları düzenlemek yetkilerini kısmen ya da tamamen kısıtlayıp devralabilirler. İşçilerin bu konularda işyeri yönetimlerine sınırlı ölçülerde de olsa katılmaları, bugün bile, birçok yerde fiilen gerçekleşmiş bulunmaktadır. İşçiler uğraş vererek katılımın sınırlarını daha da genişletebilirler. Böylece sözkonusu üretim araçları (örneğimizde fabrika) üzerindeki kapitalist özel mülkiyet azaltılmış ve aynı ölçüde toplumsal mülkiyete dönüştürülmüş olmaktadır. Bu dönüşüm işçilerin (çalışanların) işyerlerinin yönetimine demokratik bir biçimde katılmaları ile fiilen gerçekleşebilir ve fabrika sahibinin mülkiyet hakkının mutlaka yasal (hukuksal) bir biçimde de kısıtlanmasını gerektirmez. Demek oluyor ki, kapitalist özel mülkiyet yavaş yavaş bir süreç içinde toplumsal bir mülkiyete dönüşebilir.

Aynı şey kapitalist siyasal iktidar için de geçerlidir. Görmüştük ki, kapitalist siyasal iktidar, kapitalist özel mülkiyetin bir başka görünüşüdür, bir başka yanıdır. Bu nedenle, üretim araçları üzerindeki kapitalist özel mülkiyet toplumsal mülkiyete dönüştükçe, kapitalist siyasal iktidar da yavaş yavaş bir süreç içinde toplumsal (sosyalist) iktidara dönüşecektir.

Son kertede, kapitalist özel mülkiyetin ve onunla birlikte siyasal iktidarın yüzde yüz toplumun eline geçmesi için, iktidara hukuksal olarak da çalışan sınıf tarafından el konulmasının gerekli olup olmayacağı pratik açıdan pek önemli bir konu değildir.

7. Demek oluyor ki, yeni modelimiz geçerlidir ve bu yolla giderek sosyalizme varılabilir. Şimdi yapılacak iş bu modelin içini doldurmak, yani yapılacak işleri ayrıntılarıyla belirlemektir. Bu, bütün sosyalistlerin yaratıcı güçlerini seferber etmeleri gereken bakir bir alandır. Bu yazıda sadece bir-iki noktaya değinmekle yetineceğim.

Sosyalist hareketin ve partimizin temel gücü, eskiden olduğu gibi, gene işçi ve diğer emekçi sınıf ve tabakalardır. Gerçi bilim ve teknolojilerdeki gelişmeler sonucu olarak emekçilerin eğitim düzeyi genel olarak yükselmiş ve özel olarak da içlerindeki kafa emekçileri oranı artmışsa da bu durum onların sömürülen sınıf olma durumlarını değiştirmemiştir. Toplumu demokratikleştirme ve sosyalizme dönüştürme görevi onlara düşmektedir. Bu nedenle, SBP'nin en başta gelen etkinlik alanı ücretle çalışan sınıfların örgütlenmesi (sendikalaşması) ve bu örgütlerin yönetimlerinin gerçekten demokratikleştirilmesidir.

"Her işin başı sağlıktır" deyimi ne kadar doğru ve geçerli ise, işe buradan başlamak da o kadar doğru ve geçerlidir.

İşlevi buna çok benzeyen diğer bir etkinlik alanı, basın, radyo, TV, sinema ve tiyatroyu da kapsayan kitle iletişim alanıdır. Kitle iletişim araçlarının özellikle de televizyonun bugün ulaşmış olduğu gelişmişlik düzeyi sayesinde, bunları ellerinde tutanların ya da denetleyenlerin, toplumun düşünce ve özlemlerini istedikleri gibi yönlendirebildiklerini biliyoruz. Bundan ötürü, insanların özgürleşmesi, kendi özgür istençleri ve özlemleri doğrultusunda düşünüp hareket edebilmeleri için öncelikle bu alanın tekellerden arındırılması ve demokratikleştirilmesi gerekmektedir.

8. SBP'nin barışçı, özgürlükçü ve eşitlikçi sosyalizm anlayışı, karşımıza çıkabilecek diğer birçok konuda da bize yol gösterebilir. Örneğin, Partimiz Kürt sorununun, Kürtlerin eşit hakları temelinde onların özgür istençleri doğrultusunda ve barışçı bir yöntemle çözülmesi biçimindeki görüşü böyle oluşmuştur. Kadın sorunu konusundaki görüş için de aynı şey geçerlidir. Dış politika alanında da yol göstericimiz bu aynı sosyalizm anlayışımızdır. Bunların, özellikle de emperyalizmle ülkenin sosyalistleştirilmesi arasındaki ilişkilerin nasıl yürütülmesi gerektiği konusunun ele alınıp dikkatle işlenmesi gereklidir.

9. Son olarak, yeni modelle ilgili iki noktanın altını çizmek istiyorum. Birinci nokta şudur: Yeni modelimiz sosyalizme giden bir yolu kapamıyor, tersine oraya giden yeni bir yol daha açıyor. Çünkü, yeni model eski modeli dışlamaz. Yeni modelin mantığında, partinin, karşısına eski modelin uygulanabileceği tarihsel bir fırsat çıktığı takdirde, bunu değerlendirmesini önleyecek hiçbir şey yoktur.

İkinci nokta da şudur: Yeni modelin uygulama aracı toplumsal yaşamın her alanında çalışanların ve diğer ilgililerin yönetime katılmaları anlamında demokratikleşmedir. Buna bakılarak partinin işinin kolay ve edilgen (pasif) olduğu sanılmamalıdır. Çünkü, egemen sınıfların elinden yönetim yetkisini yavaş yavaş da olsa almak, yüksek bilinç de isteyen çok çetin bir iştir. ■

ANDRÉ GORZ
Çe.: Tuncay Kulaoğlu

*SOSYALİZMİN YENİDEN TANIMLANMASI**

1. Sorun, "kendinde" (ne demekse?) sosyalizmin geleceğinin olup olmadığı sorunu değildir. Asıl sorun, kapitalizmin aşılmasını gerektiren çatışmaların, çelişkilerin, gereksinimlerin ve taleplerin var olup olmadığı, eğer varlarsa, hangi biçimlere sahip oldukları ve en azından nüveleriyle de olsa ne gibi kapitalist olmayan tasarımları içerdikleridir. Sosyalizmin ne olabileceği ya da olması gerektiği, gelişen çatışmaların ve çelişkilerin kavranışından doğacaktır. Bu kavrayış hiçbir zaman salt "bilimsel" olmayacaktır ve her zaman aktörlerin kendi kavrayışlarını, öznelliklerini, kültürel ve politik yaşam ilişkilerini dikkate alan yorumlara bağımlı olacaktır.

"Bilimsel sosyalizm" bugünkü kimlik anlayışımız için bir kavram oluşturamaz. "Bilimsel sosyalizm"in yasalarının sözde bilimselliği, reel sosyalist sistemde, halkın gereksinimlerini, dertlerini ve protestolarını "bilimsel olmayan" ve "öznel" damgalarla reddeden ve kurulacak sanayi aygıtının sistemsel zorunluluklarına tabi kılan pratik bir işleve sahipti. Reel sosyalist ekonomik planlama, toplumu, merkezi yönlendiren bir sanayi mekanizması şeklinde algıladı ve bireylerden, mekanik gerekliliklere uyan bir davranış ve yaşam biçimi talep etti. Davranışlar ve yaşama şekli tamamen rasyonelleştirilecekti, yani bürokratik-sanayisel mega aygıt tarafından işlevsel anlamda biçimlendirilecekti. Birçok alanda militaristleşmeye benzeyen bu işlevselleştirmeye karşı gösterilen direnişler, küçük burjuva ya da darkafalı bireycilik olarak mahkum edildi.

Kendini bütünüyle rasyonelleştiren bilimsellik adına yaşamsal bağlarından koparan ve bireysel özgürlük ve yaşamın biçimlendirilmesi hedeflerini terk eden bir sistem olarak algılayan sosyalizm ölmüştür. Sosyalizm, hareket ve görüşufku olarak var olmaya devam edecek ve yeniden canlanacaktır. Ancak bunun için, bireylerin burjuva devrimiyle başlayan kurtuluşunu tamamlamak durumundadır. Sosyalizmin özünde yatan bu çaba, bireyleri, kapitalizmdeki sistemsel zorunluluklar, egemenlik ilişkileri ve yabancı egemenliğiyle ezildikleri alanlarda da kurtarmaya yönelebilmelidir.

2. Dolayısıyla sosyalizm ancak kapitalizmle bir bağlamda, onun olumlu olumsuzlanması olarak anlaşılmalıdır[1]. Sosyalizmin kaynağı, kapitalist modernleşmenin belirsizliğinde ve eksikliğinde, serbest pazar ekonomisinin dayanılmaz sonuçlarında yatmaktadır. Serbest pazar ekonomisi uygulamaya konduğu her yerde hem köktenci kurtuluşun nüvelerini hem de baskının, sömürünün ve yabancılaşmanın yeni biçimlerini yarattı. Tarihte ilk kez bireyleri devletin ve hükümdarların baskısından ve hiyerarşik bağımlılıktan kurtarıp, onlara ekonomik etkinliklerde kendi çıkarlarına göre hareket etmeleri hakkını verdi. Bilindiği gibi verilen bu hak, serbest pazarlarda "her bireyin herkese karşı" yürüttüğü bir rekabet savaşını zincirlerinden boşalttı. Özgür ve sınırsız rekabet her kuruluşu, her işyerini, üretim faktörlerini en verimli şekilde kullanmaya, verimi, yenilenmeyi, kârı ve yatırımı sınırsızca çoğaltmaya zorladı.

Böylelikle ekonomik rasyonellik, serbest pazarın mantığıyla, daha önceki toplumlarda hareket alanını daraltan dinî, etik, normatif ve toplumsal yasalardan arındırıldı. Kapitalizm rekabete dayanarak, verimliliği ve kârı en üst düzeye çıkaran zoru, en geçerli yasa konumuna getiren tek toplum biçimiydi ve halen de öyledir. Toplumu, eğitimi, işi, bireysel ve kolektif tüketimi en yüksek artı değer üretiminin hizmetine sunan kapitalizm, pazar mantığı çerçevesinde ifadesini bulan ekonomik rasyonelliği bütün yaşam ve çalışma alanlarında egemen kılar.

Sosyalist hareket, ekonomik rasyonelliğin yayıldığı alanlara etik-pratik sınırlamalar getirmek ve yeni toplumsal ilişkiler geliştirmek için verilen mücadelede doğdu. Ancak böylesi sınırlamalar, çalışanların bedenlerinin korunmasını, yaşamın yeniden üretimini, yaşam alanları arasındaki ilişkileri düzenleyen bireysel ve kolektif hakkı güvence altına alabilir. Kısacası sosyalist hareketin anlamı ve amacı, geçmişte olduğu gibi bugün de, kapitalizmin pazar, rekabet ve kâr mantığının bireylerin kurtuluşunu ve kendi yazgılarını belirleme hakkını ihlal ettiği, onların kendi etkinlik ve gelişme olanaklarını ortadan kaldıran ve bağımlı kılan sermaye yasalarının egemen olduğu alanlarda buna karşı çıkmaktır.

3. Kapitalizmin tarihi, pazar ekonomisiyle, başarısızlığa uğrayan, devlet merkezince planlanan "reel sosyalizm"in arasında üçüncü bir yol olmadığını bugün her yerde savunan iddiayı çürütüyor. Doğru olan tek şey, sanayileşmiş ekonomik sistemlerin kapitalist olduğudur. Mümkün olduğu kadar çok (sabit ve dolaşan) sermayeyi

azami ölçüde çoğaltma mantığı çalışma ilişkilerinin, yatırım kararlarının, tüketimin, dolayısıyla yaşam biçiminin, eğitimin ve değer yargılarının gelişmesini belirlediği ölçüde de kapitalist kalacaklardır. Kapitalist ekonomik sistemler dahi özel ve kamusal yatırımları (örneğin araştırma ve inceleme, eğitim ve öğretim, altyapı, enerji ve sağlık politikaları alanlarında) planlamak zorundadırlar. Kamu müdahaleleriyle, desteklerle, ürün ve tüketim vergileriyle pazarları nasıl düzenlemek zorundalarsa, pazar mantığını ve sınırsız rekabeti sosyal yasalarla belirli çerçeveler içinde tutmaları de o denli gereklidir.

Pazar yasalarında ifadesini bulan ekonomik rasyonelliğin hareket alanının böylesi sınırlamalarla daraltılmasına serbest pazar savunucuları tarafından yöneltilen saldırılar ve karalamalar kanıtlıyor ki, sermayenin mantığında somutlaşan ekonomik rasyonellik ile ekonomik olmayan bireysel ve toplumsal gereksinimler ve talepler arasındaki çatışma gayet merkezî bir konumdadır. "Hayır" ya da sosyal hukuk devleti, az veya çok insancıllaştırılmış bir kapitalizmdir, demokratik bir sosyalizm değildir. Bu kapitalizme sosyal devlet sayesinde bir kılıf geçirilmiştir, sosyal yasalar yamanmıştır. Bunun sosyalizmle ilgisi yoktur, çünkü sosyal devletin düzenlemeleri toplumsallık ve yaşanan dayanışma yaratmamaktadır. Sadece, pazar ve meta ilişkilerinin yol açtığı, temel toplulukların ve maddi temellere oturan toplumsal dayanışmanın çöküşünü dengede tutmakta, ama aynı zamanda bu yolla çöküşü, meta ve para ilişkilerinin genişlemesini daha da hızlandırmaktadır. Sosyal devlet, pazar toplumunun "herkes kendine" ilkesine karşı toplumsal çıkarı gözeten bağımlı bekçisi oluyor. Ama aynı zamanda, toplumsal çıkarı sivil toplumdan kopuk bir merci olarak üstlenip yönettiğinden, pazar toplumunu teşvik ediyor.

Bürokratik-sanayisel sistem, erk araçlarını ve teknik zorunluluklarını sınırlayıp, yeniden yapılandırdığında, eğer ekonomik rasyonel davranışlar ve muhasebe, yaşamla bağlı olan, bireylerin kendilerince düzenlenen toplumsal bağlantıların hizmetine sunulur ve önemsiz bir düzeye inerse, o zaman sosyalizmden söz edebiliriz.

4. Bir görüş ufku, kurtuluşçu bir ütopya olarak sosyalizm, farklı bir ekonomi ve toplum *sistemi* biçiminde anlaşılmamalıdır. Tam tersine sosyalizm, toplumu bir sistem, bir mega aygıt yapan her şeyi bilinçli, pratik bir biçimde demonte eden ve aynı anda "bireyselliğin özgür gelişmesini" olanaklı kılan özerk, öz düzenleyici toplumsallık biçimlerini genişleten bir tasarım olarak algılanmalıdır.

Bu bağlamda sosyalizmin ve komünizmin ütopik içerikleri arasında kesin ayrımlar yoktur. Bizce *bugünkü* farkları, komünizmin para ve meta ilişkilerini, ücretli işi ve genel toplumsal işbölümünü, devlet yönetimini ve yönlendirmesini bütünüyle *ortadan kaldırmayı* vaat etmesidir. Sanki "sistem" tamamen "yaşam dünyasına" taşınıp, kompleks sanayi toplumları bile Kibbuz gibi özyönetimle idare edilebilirlermiş ya da kendi kendine yeten komünlere geri döndürülebilirlermiş gibi. Sosyalizm ise bence, ekonominin ve yönetimin ve bunların özgürce belirlenen toplumsal ve bireysel yaşam biçimleriyle olan görevdeşliğinin, somut bağlarının ortadan kaldırılması değil, sadece *sınırlandırılmasıdır.*

Sosyalistler için söz konusu olan, toplumu ve toplumsallığı, giderek büyüyen bir biçimde, bireysel kurtuluşun ve gelişmenin biçimlendirildiği mekanlar haline getirmektir. Sosyalistler, toplumsal yaşamın politik, sendikal ve kültürel pratiğini yeniden kazanma ve örgütleme olanağını gözler önüne sermek durumundadırlar. Bireyler kendilerini, ancak dayanışmacı bir bağlaşıklık ve gönüllü birliktelikle sermayenin ve pazargüçlerinin bağımlı mantığının baskısından kurtarıp, toplumsal gelişmenin özneleri durumuna getirebilirler. Sosyalizm, bireylerin özgürlük, eşitlik, berensel dokunulmazlık ve kendi yazgılarını belirleme haklarını somut olarak savunabilmektir. Bunun için, bu hakların karşısında duran toplumsal ilişkilerin ortak hareket eden bireylerin erkiyle düzenlenebilir olması gerekmektedir.

Rainer Land'in dikkate değer *Yeniden Yapılanma* adlı kitabı da, ilginçtir, benzer şeyleri öne sürmektedir: "Sosyalizm benim için, maddi nesneler alanında, çalışma yaşamında, yaşam çevresinde, tüketimde, bireylerin gelişebilmesi yönünde alanlar yaratan bir toplumun gelişme perspektifleridir... Çok çeşitli alt kültürlerin gelişmesini olanaklı kılan, zengin ama az kaynak tüketen bir yaşam ve tüketim biçimi ve bireysel yaşamın bu biçimle uyuşan özerk mekanları, yeni bir rasyonellik anlayışının oluşmakta olan değerleridir... Bu anlayışın yaşam bulabilmesi için, bütün ekonomik öznelerdeki strateji oluşumu ve karar süreçlerinin bireylerin somut gereksinimleri ve çıkarlarıyla, bireyler tarafından temel demokratik girişimlerde ve örgütlerde ifade edilen çıkarlarla güçlü bir biçimde bağlanması gerekiyor."[2]

5. Kapitalizmin aşılması, sistemsel zorunluluklarının yaşam düşmanı olarak hissedildiği an, güncel pratik bir

görev olacaktır. Ancak yaşam temellerinin tehdit edilmesi ve yaşamın anlamının kaybolmaya başlaması duyumsandığı zaman, toplumu değiştirecek eylemler ivedilik kazanıp, "sosyalist özne" ve güçlü iradenin geliştirilmesi olanaklı oluyor.

Açıktır ki sosyalist özne artık işçi sınıfıyla örtüşmüyor ve sosyalist dönüşümlerin ivediliği üretimdeki konumdan hareketle fark edilmiyor. Emek ve sermaye arasındaki sınıfsal çelişki var olmaya devam ediyor, ancak, işyerindeki, doğrudan artı değer üretiminin ötesinde ve bilinen sınıfsal çözümlemelerle saptanamayan sınıf çelişkileriyle kesişiyor. Modern işçiler potansiyel toplum değiştirici erk taleplerini, işleri ve üretimdeki rolleriyle özdeşleşerek öne sürmüyorlar. İşyerlerinin dışındaki yurttaşlar, semt sakinleri, aileler, eğitimciler, öğrenciler, işsizler olarak kapitalizmi sorgulama zorunluluğunu hissediyorlar. Kapitalizmin köktenci eleştirisi, giderek daha az doğrudan üretimdeki konumdan hareketle yapılıyor. Artık, üretimdeki role karşı konan öznel mesafe, çalışma yaşamında gelişme olanağı bulamayan kişisel ve toplumsal yetenekler, *olanaklı* yaşam kalitesi, bireysel gelişme, özerklik ile rekabete dayalı verimlilik zoru arasındaki çelişki belirleyici oluyor. Sermayenin kendi arasındaki rekabet bütün ülkelerde sosyal yardımların kısılmasına, gece ve haftasonu vardiyasının yeniden başlamasına, güvencesiz işyerlerine, giderek büyüyen toplum kesimlerinin dışlanmasına, çevre ve yaşam kalitesinin düşmesine neden oluyor. *Kısaca, vazgeçilebilir şeyleri en kârlı ve ucuz şekilde üretebilmek için vazgeçilmez olanlar terk ediliyor.*

Sermayenin teknik aygıtları, bireylerin yaşamsal ilişkilerine ve amaçlarına, işgüçlerinden daha yoğun bir şekilde, el koyuyor. Bu anlamda teknokratik ve otoriter olmayan çözümleri sanayi toplumunun ekolojik yeniden yapılanması değil, sadece sosyal-ekolojik modernleşme üretebilir. Kanaatkâr, ekolojik olarak taşınabilir, gönüllü sınırlama üzerine kurulu bir tüketim modelini özgürce gerçekleştirebilecek yegâne değerler, insanların zaman üzerindeki tasarruflarının genişletilmesi, kendi etkinliklerinin olanaklarının çeşitlenmesi ve ekonomik karar süreçlerinin demokratikleştirilmesidir.

Kapitalizmin yeniden yapılanmasını öngören diğer yol, doğal yaşamın temellerini yok eden anlayışı değişik biçimlerde sürdürecek tehlikeleri içermektedir. "Doğal" yaşamın temellerinin yeniden üretimi de sanayileştirilip, tüketim malları üreten sanayinin ilkelerine bağlı, kârlı bir ekolojik ticarete dönüştürebilir. Bu demektir ki, temel gereksinimler en iyi ve rasyonel biçimde giderilmeyecek, tersine, kâr getiren malların en azgın hücumuna açılacak. Yaşam temellerinin yeniden üretilmesine hizmet edebilecek ekolojik bir teknofasizm, doğal dönüşümlerin yerine yapayları ikame edebilir, yani doğayı ekonomikleştirerek, insan yaşamı da dahil olmak üzere, yaşamın yeniden üretilmesini sanayileştirebilir; ceninleri ve organları pazarlayabilir; insanların ki de içinde olmak üzere, kalıtımı, verimlilik ve kâr ilkelerine uygun biyoteknolojik bir biçimde kullanabilir. Eğilim belli. Rekabete dayalı rasyonelliğe sınırlar koymaya çalışan tasarımlara ve etik karşı çıkışlara yönelen saldırılar çoktan başladı.

Viyanalı tarihçi Siegi Mattl'a göre, "sosyalizmin yeniden tanımlanması bugüne kadar bilinenin ötesinde olacak. Çünkü sermaye, burjuva toplumunun en azından Avrupa'da gurur duyduğu "toplumsal sözleşme"yi iptal etmek üzere... Sosyalizm tarihte ilk kez, dayanışma, isyan, toplumsal ve kültürel yeniden doğuş ve yazgının belirlenmesi gibi, insanlığı oluşturan değerlerle gerçek anlamda yüz yüze bulunuyor. Ama bütün bunlar kapitalist gelişmenin artık ürünleri değil, muhalefetin ve başkaldırının sonuçlarıdır... İnsanların toplumsal aygıtın işlevsel taşıyıcıları olmaktan da öte farklı bir konumda olmaları, devrimci bir tasarımdır. Söz konusu olan, insanların özgür ilişkiler kurabilecekleri, ister on emir, ister devlet erki, isterse de hisse senedi biçiminde, bireylerin diğerleri üzerinde baskı oluşturmalarının olanaklı olmadığı bir özerkliktir. Sosyalizmin yaşayabilmesi için yüzyıl önceki köklerine dönmesi gerekiyor. Bu kökler, bugün mirasçıların göremedikleri derinlikte, başkaldırıların birliğindedir.[3] ■

** Bu makale yazarın "Und-jetzt wohin?" adlı kitabından alınmıştır.*

Dipnotlar

(1) Oskar Negt'in Çin için yazdıkları bütün "reel sosyalist" sistemler için geçerlidir: "Toplumun demokratik yapısının ana sorunları çözülmedikçe, burjuva devriminin politik içeriği gündemde kalacaktır." (O. Negt, *Modernisierung im Zeichen des Drachen*, Frankfurt 1988)

(2) Rainer Land, *Das Umbaupapier*, Rotbuch Taschenbuch 20, Berlin 1990.

(3) Siegi Mattl, "Was bleibt vom Sozialismus?", *Mit wem zieht die neue Zeit?*, Sommerwerkstatt Steyr '88, Verein Zukunftswerkstatt (Schönlaterngasse 8, 1010 Viyana).

Püsküllü Bela

Çekiç Güç denilen emperyalist vurucu gücün Ortadoğu halklarının tepesinde ne püsküllü bela olduğu son olaylarda ispatıyla görüldü. Türkiye'nin koalisyon hükümeti de, emperyalist baskı altında (hükümetin başı, üç büyük devletle bütün dünyayı özdeşleştirmekte beis görmüyor) nerelere sürüklenmekte ve kendisiyle birlikte ülkeyi sürüklemekte olduğunu gösteren davranışlar sergiliyor.

Çekiç Güç, hükümeti esir almıştır.

Kuzey Irak'taki Kürt nüfusu koruma gerekçesi (hatta o bile değil: yeni bir Kürt göçü dalgasının Türkiye sınırına dayanması ihtimali) Türkiye'nin Türk ve Kürt, Irak'ın Kürt ve Arap halkları ile İran ve diğer ülke halkları üzerinde kalıcı zebella kesilmesinin açık bahanesi olarak kullanılıyor. Irak rejiminin ilk bulduğu fırsatta Irak Kürtlerini ezeceği iddiası, iki kere iki dört eder misali tartışılmaz bir doğruymuş gibi sağda solda itibar da görüyor. Böylece hem emperyalist vurucu gücün bölgedeki varlığına, hem de Irak'ın egemenlik haklarına ve toprak bütünlüğüne müdahaleye meşrûiyet kılıfı geçiriliyor. Güce tapıcı içgüdüsel akıl yürütmeler ya da "gerçekçi" tahliller ve değerlendirmeler o meşrûiyetin sorgulanmasını âdeta eşyanın tabiatına aykırı sayıyor.

Oysa emperyalistler Irak'la -ve bu arada Türkiye ile- kurdun kuzuyla oynaması gibi oynuyorlar. Suyu bulandırmaya imkân veren olgu Çekiç Güç'ün Türkiye'deki varlığından başka bir şey değildir. "Bostan korkuluğu" teorisi, Kuzey Irak'taki Kürt "dostu" Batılıların Güneydoğu'da pasifikasyona verdikleri icazetin bir bedelidir.

Koalisyon hükümeti, "meşrû müdafa" gibi kargaları güldürecek iddialarla, bundan üç yıl önce Özal'ın yaptığının aynısını yapmayı, yani ABD, İngiltere, Fransa üçlüsü ile birlikte Irak halkının başında bela estirmeyi "politika" bellemektedir. Buysa politika değil, emperyalist güçlerin güdümünde -basında yayınlanan fotoğraflardaki yüz ifadelerinden de anlaşıldığı üzere- nereye varacağı belli olmayan bir yerlere sürüklenmektedir. Bu yılki bütçesinin yarıya yakınını dış ve iç borç ödemelerine tahsis etmeyi seçen bir hükümetin de bundan başka bir "politika"sı olamaz.

Öte yandan ABD ve müttefiklerinin bu olayda yeniden sergiledikleri fütursuz zorbalık hiçbir ölçü, sınır tanımıyor. O kadar ki, askerî harekât adı altında sivil hedefleri tarümar eden vahşi bombalamalar Gospodin Yeltsin'in bile itirazını mucip oluyor!

Dünyanın tek süper gücü kesilen ABD ile ondan geri kalmamaya uğraşan müttefikleri kendi yarattıkları koşulları zorlayarak ellerindeki tüm teknik imkânlar ve maddi ağırlıklarıyla Ortadoğu'da küçük bir ülkenin üzerine çullandılar yine.

Ne için?

Bakın 8 Ocak 1993 tarihli *Herald Tribune* adlı ABD gazetesinde yayınlanan bir haberde ne yazıyor: "Askerî açıdan, uçuş yasağı bölgesindeki Irak karadan-havaya füzelerinin ABD uçakları için oluşturduğu tehdit son derece önemsizdir. ABD uçakları en gelişkin füzelerin saldırısına dahi hiç isabet almadan karşılık verebilecek teknik techizatla donanmışlardır. Buna karşılık, böyle bir saldırıya ABD'nin cevabı *mahvedici* olacaktır: yalnız füze rampaları ve hava savunma sistemleri değil, hava alanları ve diğer askerî tesisler de hedef alınacaktır. Uzmanların belirttiklerine göre, Irak'ın uçuş yasaklarına uymaması, Batı'nın, *Saddam Hüseyin'i desteklemeyi sürdürdüğü için Irak ordusunu cezalandırmasına* gerekçe yapılabilir."

Bu kadar açık.

Batı'nın derdi Kürtler değil, Irak rejimi. Bizim Allahlık hükümetin derdi de Batı'nın zorbalığına yataklık etmeye sözümona gerekçe üretmek!

Allah encamını hayreylesin!

T. A.

Bosna-Hersek Olayından Mülhem...

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin (DAC) henüz kapitalist Federal Alman Cumhuriyeti (FAC) tarafından yutulmadığı, ama yutulacağının da açık seçik belli olduğu günlerde, aralarında Günter Grass'ın da bulunduğu, ilerici ve insancıl bazı Alman aydınları, oldukça "aykırı" görüşler ileri sürdüler. Bu görüşlerden biri de DAC'ın kapitalizm tarafından yutulmasının hayırlı sonuçlar yaratmayacağı, daha başka birleşme biçimlerinin aranabileceği yönündeydi. Görüşün "aykırı" olması, DAC'de sosyalist, FAC'de ise kapitalist bir düzenin bulunmasından, bu iki zıt düzenin mantıken birleşemeyecekleri varsayımından kaynakanıyordu.

Söylenen şuydu: İki ülkeyi bir tek ülke haline getirirken daha ilginç ve insanlık için denemeye değer bir şey bulunabilir. Sosyalizm ile kapitalizmi birleştirmeye çalışmak insanlığın ufkunu geliştirebilirdi. Ortaya eğer "olabilir" bir örnek çıkarsa, bu örnek, sosyalizm ve kapitalizm olarak bölünmüş Kore, Vietnam ve Yemen gibi uluslara da yol gösterebilirdi.

İleri sürülen bu düşünceyi peşinen spekülatif saymak yanlıştı. Kapitalizmi yaşamak isteyen bir millet ile sosyalizmi yaşamakta olan bir millet, özel kimliklerinden vazgeçmeksizin bir devlet çatısı altında toplanamazlar mıydı? Buna olumsuz yanıt vermek de en azından diğeri kadar spekülatif, insanın "deneme özgürlüğünü" tanımayan bir yaklaşımdır.

Böyle bir denemeye "olmaz" diyerek karşı çıkmak, insanların kapitalizmden başka bir varsayım üretemeyeceklerine dayanıyor. Gerçekten de günümüzde, insanların varsayım üretmekten korktuklarını görmekteyiz. Herkesin ufku kapitalizme ve onun gelişme biçimlerine hapsolmuş durumdadır. Ortada inanılan tek gerçek olarak kapitalizm kaldıysa, Marksizm iflas ediyordu. İflas eden sadece Marksizm olsa gene de iyidir; insanın varsayımlar üretme ve kovalama yeteneği de iflas ediyordu.

Halbuki pratik yaşam, büyük ölçüde kapitalizm ile sosyalizmin birliği biçiminde gelişiyor. İkisi de birarada olabiliyor. Devlet mülkiyeti olarak sosyalizm, özel mülkiyet olarak kapitalizm, birlikte işlevli olabiliyorlar. Tercihi sosyalizm olan insanlar yaşamlarının bazı ilişkilerini sosyalizm, bazı ilişkilerini de kapitalizm olarak yaşayabiliyorlar. Hem ondan, hem bundan çizgiler içeren kendiliğinden bir sistem oluşmuş ve gidiyor. "Nerede bu sistem" diye sorulacaksa, sosyalizmden kapitalizme geçmeye çalışan ülkelerin tümünde böyle bir sistemin bulunduğunu ve yürüdüğünü söyleyebiliriz. Yeniden kapitalizme dönmek anlamında dönemiyorlar; yeniden eski tür sosyalizme dönmek anlamında geriye dönemiyorlar, ve ilerliyorlar. Adı konmamış bir "deneme" olarak ortaya "aykırı" bir sistem çıkıveriyor.

Kapitalizm ile sosyalizmin yeryüzünde ya da bir ülkede birlikte olup olamayacakları sorusuna bir başka açıdan daha çomak sokmak mümkündür. "Güney" ve "Kuzey" kavramları da en azından kapitalizm ve sosyalizm kavramları kadar, teorik değilse bile pratik anlamda uzlaşmazdırlar. Ama işte her ikisi de, kavram değil gerçeklik olarak yeryüzünde birlikte, hemen her ülkede daha da birlikte var olabilmektedirler.

"Olur mu olmaz mı" sorusunun yanıtını herkesin kafasında olumsuz yanıt olarak oluşturan etki dışardan, kapitalizmden geliyor. Denenmesine izin verilen ya da engel olunmayan gelişmeler akla uygun teorilere kaynaklık ediyor, engel olunabilen, denenmesine izin verilmeyen düşünceler ise mantık dışı, aykırı ve saçma bulunuyor. Ortada bir tek doğru mantık kalıyor.

Karışıklık yaratmasın diye tekrarlayalım, "olur"

ya da "olabilir" bir görüş ileri sürmeden, sadece, "olmaz" diye kestiren ve deneme özgürlüğünü insanın ve toplumların elinden alan yaklaşımdan söz edilmektedir. İnsanlar, daha çok da iradeye dayanan eylemleriyle birçok denemeye giriştiler, bunlarda evrensel bir özgürlük ortamı bulamadıkları için boğuldular. Paris Komünü de, hatta Ekim Devrimi'nden kaynaklanan yirminci yüzyıl denemeleri de "izin verilmeyen" denemelerdir. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen arkası evrensel çapta denemeler alanı olmuştur. Komünist ve kapitalist partilerin gelişmelere ortak vaziyet etmesi olanakları doğmuştur. Ama iki taraftan bastıran askeri zor, "ara denemelere" izin vermemiş, gelişmesi mümkün başka biçimlere hayat hakkı tanımamıştır.

İzin verilmeyen denemelerden birisi de Yugoslavaya'dır. Değişik milliyetler Yugoslavya'da kırk yıldır bir denemeyi sürdüregeldiler. Deneme içinde sosyalizmin kendine yonttuğu çizgiler de vardı, kapitalizmin sahip çıktığı çizgiler de. En büyük deneme olarak Ekim Devrimi'nin ürünlerine izin verilmemişken, elbet Yugoslavya denemesine de izin verilmezdi. Yugoslavya denemesi devletçi ve merkeziyetçi sosyalizm nezdinde makbul olmadığı gibi, ultra-liberal kapitalist görüş nezdinde de makbul değildi. Ama dünyadaki ilgi merkezlerinden biri olmayı başaran, prestij sahibi bir denemeydi. Bir vuruşta yıktılar. Değişik eğilimlerin ve kültürlerin dinamik beraberliği, önce ekonomik, sonra da siyasal açıdan çökertildi. Denemeye darbe "dışardan", DAC'ı yutan ama hazmedemeyen Almanya'dan geldi. Sonuç ortada. Bugün Bosna-Hersek yarın belki de Makedonya...

Bosna-Hersek'te kim haklı, kim haksız? Yanıt belli değil. İnsanlar ölüyor, öldürülüyor, korkunç bir trajedi yaşanıyor ve bunun üzerinde ülkeler değişik siyasetler geliştiriyorlar. Yugoslavya'nın denemesine izin verilmedi fakat herkes Yugoslavya üzerinde kendi politikasını denemeye çalışıyor. Bu ülkelerden biri de Türkiye.

Bazı olayların haklısı ve haksızı, belli bir noktadan sonra hem karanlıkta kalır, hem de önemini yitirir. Olayın bütünü haksız hale gelir. Olayın içine kendini oturtarak haklı politika gütmek olanaksızlaşır. Yugoslavya bu duruma gelmiştir. Getirilmiştir. Değişik kültürlerin, dinlerin, milliyetlerin ve ekonomik yapıların, belli bir siyasal sistem içinde giriştikleri bir "deneme" sırasında, hepsi birden haklıdırlar. Yanlışlarıyla ve doğrularıyla birlikte "haklıdırlar". Birlikte yaşamayı denemek ve başka kültürlerin, milliyetlerin, dinlerin varlığını kendisi için bir zenginlik kabul etmek, her milliyet ve ulus için ve genelde insanlık için bir olgunluk belirtisidir. DünküYugoslavya'da bu olgunluk vardı. Birlikte olmayı denemenin sistemi eleştirilebilir ama birlikte olma isteğini eleştirmek kimsenin aklına gelmezdi. Sistemin çökmesiyle, birlikte yaşama eğilimi de sönümleniverdi. Demek ki sistem, salt bu açıdan bile korunmaya değerdi. Milliyetçiliğin dar sınırları içinde geri dönülünce, tarih geriye doğru ve geriliğin lehine işlemeye başladı. Demek ki Yugoslavya'daki eski sistem, tarihsel bir kazanım olarak da korunmalıydı.

Kapitalizm ise bir tür zenginlik tanıyor. Başka tür zenginlik tanımıyor. Öyle dışımızda bir şey de değil, içimizde bir şey olarak anlamak zorunda olduğumuz kapitalizmdir bu. Başka hiç kimse değil, insanlar yaşatıyor kapitalizmi. Ama yıkamayacakları hükmünü de gene insanlar veriyorlar. Bir çeşit basiretsizlik çağına girilmiş gibi, insan iradesine inancın tükenip yok olduğu bir dönem gibi görünüyor tüm gelişmeler. İnsan iradesine inancı yeniden tazelemek çok gerekli, hemen bugün gerekli gibi görünüyor, tüm gelişmelerden dolayı.

İnsan iradesine dikkat çekmekle de sorunun çözüleceği yok. Şu sıra dünyanın üzerinde uğur-

suz ve çarpık bir bilinç dolaşıyor. Açlıktan kıvranan çocuklar, ırzına geçilmiş müslüman kadınlar önce insanlara servis yapılıyor, sonra onlardan görüşleri isteniyor. "Sebep" saklandığı için olaylar insanlara sebepsiz, akıl dışı olaylarmış gibi gözüküyor. Bu akıl dışı olayların üzerine kim, nasıl giderse gitsin, aklı temsil etmiş oluyor. İrdelendiğinde Irak'a ya da Somali'ye müdahale "haklı" görünüyor ama ne tuhaftır ki, her biri kendi içinde "haklı görünen" bütün olaylardan, evrensel bir haksızlık oluşuyor.

Amerikan politikasının hemen her olayda haklı görülmesinin nedeni de zaten burada yatıyor. Körfez'de ve Somali'de böyle oldu. Galiba şimdi Bosna-Hersek'te öyle olacak. Evrensel medya gücünün teslim aldığı bilinç "mesih" bekliyor. ABD gelecek, haksızlığı düzeltecek ve yeni dünya düzeninin ırzını kurtaracak!

Türkiye'nin dış politikası çok doğal ki "haklı" tarafta, Amerika tarafında, müdahaleci güçler yanında yer alıyor. Daha somuta yaklaşırsak, ırzına geçilen müslüman kadınların, öldürülen çocukların, harap olan tarihin yanında yer alıyor. Türk dış politikası da hiçbir zaman bu kadar "haklı" olmamıştı!

Peki, biraz daha somut yaklaşırsak?.. Yugoslav Birliği'nin sabote edilmesine, Bosna'daki İslamî gericiliğin el altından kışkırtılmasına. Balkanlar'da büyüme hevesine... Somuta bu denli fazla yaklaşmamak gerekir; çünkü kristal yeni dünya düşüncesi tuzla buz olabilir.

Belki de artık olayları hep böyle tartışmak zorunda kalacağız. Anlamını yitirdiği, günlük politikaya ışık tutmadığı, Bosna-Hersek'te her gün öldürülen insanları kurtarmadığı için "sebepleri" konuşmayacağız. "Müdahale edilsin mi, edilmesin mi?" diye soracak, "edilsin" diyeceğiz. "Edilmesin" dersek "başka çare mi var?" yanıtı alacağız. Susacağız.

Nitekim müdahalenin de yolu açılmış bulunuyor. ABD asker göndereceğini açıkladı ve böylelikle Türk dış politikası büyük bir aşama kaydetmiş oldu. Bir de müdahale gücüne Türk askeri dahil edilirse ve ülke sınırları dışına uzun zamandır asker gönderememenin sıkıntısını yaşayan Türkiye birkaç manga ihraç edebilirse, ne güzel olacak.

Türkiye, zaman zaman tutulduğu "büyüklük hummasına" yeniden tutulmuş gibi görünüyor. Büyüme alternatifleri birden fazla. Acaba Türki cumhuriyetlere doğru mu büyüse? Yoksa örneğin Kuzey Irak üzerinde egemen olarak bölgesine doğru mu büyüse? Belki de en iyişi Balkanlar'da büyümek ve itibarlı bir devlet olmaktır. İçinden gittikçe biraz daha çürüyen, tıkanan, soluk alamaz hale gelen Türkiye, dışarıya doğru büyüyecek. Bir bakıma fizik kanunlarını çürütmüş olacak.

Yugoslavya'nın birliğini korumak için hâlâ olanak vardır. Değişik milliyetlerin öbek öbek yaşayacakları birlik modelleri aransa bulunabilir. Kantonal egemenlikleri, otonom bölgeleri, özerk yönetimleri veya benzeri başka milli kimlik biçimlerini önce temellendiren, sonra da bunları özgür bir siyasal yapı içine yerleştiren formülleri, kesin çözüm olacakları için değil, denenmeye değer oldukları için savunmak gerekir.

Bu tür denemelere izin verilmeyeceği muhakkaktır; çünkü beklenmeyen doğrultularda gelişmeleri ihtimali az değildir. Hatta bugün için fantazi gibi görünmektedir ama, ola ki bu denemeler içinden kapitalizmin ve sosyalizmin yan yana yarıştıkları özgün biçimler çıkabilir ve bu yeni biçimler kapitalizmin içinden sosyalizm çıkarmak gibi, tehlikeli bir düşünceyi, tam da unutulmuşken yeniden canlandırabilirler.

H.H.

TEKTAŞ AĞAOĞLU

ABD'NİN SOMALİ'DE İŞİ NE?

Irak'da ne ise Somali'de aynısı.

Dünya candarmalığı... Bunu dünya adına mı, kendi adına mı yaptığını uzun boylu irdelemeye pek de gerek yok. Kendi adına yaptığı, gerçekleri gören gözler için, apaçık ortada; şimdilerde Amerikan basınında dahi haberleri çıkıyor. Ama "dünya" ve "insanlık" adına yaptığını ya da en azından yapabileceğini ve yapması *gerektiğini* düşünenler var. Asıl onlarla uğraşmak gerekiyor.

Çünkü bu "düşünce"dir ki, ABD'nin iki yıl önce Körfez'de yaptıklarının ardından, iki ay önceki Somali çıkarmasına meşrû- iyet atfetmiştir ve halen de aynı düşünceyle, Bosna-Hersek faciasında Sırpların üzerine yürümekte gecikildiği ileri sürülerek, ABD ve onun gibi pazusu güçlü birkaç büyük devlete dünyaya nizamat verme hak ve yetkisi bahşedilmektedir.

Dünyaya nizamat vermenin ilke planında doğruluğu ya da yanlışlığı tartışılabilir (ben şahsen doğru olduğu kanısındayım). Ne ki, eğer doğruysa, bunun Somali örneğinde olduğu gibi birilerine ihale edilmesini talep etmeden ya da onaylamadan önce sorulması gereken bazı sorular var:

Dünyanın bir noktasında dünya kamuoyunun ya da vicdanının onaylamadığı bir olaya müdahalenin zamanı nasıl tayin edilecektir? Örnekse, Somali'ye "insancıl yardım ve umut" seferi açılması için kaç kişinin açlıktan ölmesi beklenmeliydi? Bin mi? On bin mi? Yüz bin mi? Birkaç milyon mu? Kaç ölü gerekiyordu? Sırp vahşetine "Dur!" demek için daha kaç bin insanın telef olması beklenebilir? Vahşetin hangi dozunda müdahale için tam zamandır? Bu gibi olaylarda dünya kamuoyu vicdanının "artık burasına gelme" sınırı nedir?

İkincisi: nereye, hangi olaya müdahale etmek gerektiğinin (ve edileceğinin) nesnel kriteri ne olabilir? İsrail hükümetinin kış kıyamette evinden yurdundan edip dağ başına koduğu dört yüz Filistinliye reva gördüğü muamelenin bir benzeri Irak, Suriye, Libya, İran, vb. bir ülke tarafından irtikap edilse kopacağı besbelli "uluslararası" kıyamet İsrail'in tepesinde niçin kopmuyor? Ya da aynı şeyi günün birinde pazusu güçlü Çin hükümeti dört bin Tibetliye yapsa fiilî müdahale zemini doğar mı, doğmaz mı?

Üçüncüsü: bu gibi durumları değerlendirip sonuca varmada ve harekete geçmede karar mercii neresidir? Önüne gelen ülke tek başına böyle bir işe girişebilir mi? Türkiye, tek başına, Sırplara müdahale etmeye kalksa ne olur, ABD kalktığında ne olur?

Geriye kalıyor (akla da ilk gelen o, şimdilik) Birleşmiş Milletler. BM Güvenlik Konseyi'nin kendi adına bir yaptırım gücü ve aracı, harekete geçireceği bir askerî gücü yok. Bu yüzden, aldığı kararların hayata geçmesi BM üyesi ülkelerin tek tek onayına ve yükümlülük üstlenmelerine bağlı. Bir başka deyişle, BM'nin "otorite"si fiilen BM üyesi -eski tabirle- düveli muazzamanın takdirine ve insafına kalmıştır. Onun için de, zaten, bu örgütün özellikle son yıllarda ABD ve müttefiki üç-beş büyük devletin özel manipülasyon aracına çevrilmiş olduğunu kör sultan bile görüyor.

Değerlendirmeyi yapan da, harekete geçme zamanını ve araçlarını kararlaştıran da ve fiilen müdahaleyi gerçekleştiren de hep aynı güçler: ABD ve müttefikleri. O yüzden Birleşmiş Milletler'in sözü düveli muazzamanın düşman ilan ettiği Irak'a geçiyor ama düveli muazzama dostu İsrail'e geçmiyor. Yarın Libya'ya da geçebilir, ama Çin'e geçeceği çok şüphelidir. Halen ABD, İngiltere ve Fransa'nın elinde -Rusya ile Çin'i saymazsak- Irak'ta olabilecek olanın kat be katı kimyasal silah stoku olduğu kimsenin meçhulü değil. *Onların* imhası niçin BM'nin gündemine gelmiyor? Almanya'da son bir yılda iki bini aşkın ırkçı saldırı olayı oldu. Almanya'yı en azından kınamak dahi BM gündemine gelmedi. Almanya bir NATO ülkesi. NATO'nun Alman Genel Sekreteri NATO'ya Güven- lik Konseyi'nin Avrupa içinde ve dışında "insancıl müdahale" kararlarının

uygulayıcısı rolünü şimdiden biçiyor. NATO'nun kendi başına da "insancıl müdahale" politikaları oluşturması yönünde giderek güçlenen eğilimler var. Bu durumda "insancıl müdahale" hak ve yetkisi bugün fiilen bir düveli muazzama imtiyazı değil midir? İmtiyaz, kaba güce tanınan "hak" ve "yetki"dir.

Denilecek ki, "Dünyanın realitesi bu. Bırakalım da Somali'de insanlar açlıktan ölsünler mi?"

Hayır, ölmesinler! Ölmesinler de, "Bırakalım da ölsünler mi?" ne demek? Ucuz mugalatadan başka ne anlamı var? Dünyanın realitesi bu diye düveli muazzamanın insanlık adına müdahale kriterleri ve gerekçeleri saptamalarını, güçsüz ülkeleri babalarının çiftliği gibi işgal edip eski usul kolonyalist haraca bağlamalarını, kendi doğru bildikleri ve çıkarlarına uyan nizamı başkalarına dayatmalarını sorgusuz sualsiz onaylamak mı gerekiyor? Son Irak operasyonunda Saddam Hüseyin'in hesabını görmek için asker, sivil demeden gözüne kestirdiği hedefe füzeler yağdırarak canından ettiği onca insanı kurunun yanında yanan yaş misali "fire" hesabına yazan ABD ile, dünyanın realitesi bağlamında, hangi ortak değerleri paylaşıyorsunuz?

Kaldı ki, dünyanın realitesi bu diye dünyaya nizamat verme işlevini düveli muazzamaya bağışlamak, o işlevin hakkıyla ve doğru bir biçimde yerine getirilmesini sağlayabilecek yeni dinamiklerin önünü bugünden kesmek demektir. İnsanlık sömürgeci pratiklere illa da mahkûm mudur? Mahkûmsa, mahkûm ediliyor demektir. Somali'de açlıktan insanlar ölmesin, Bosna-Hersek'de katliam olmasın -ya da oluyorsa anında önlensin- istiyorsak, Birleşmiş Milletler'in bütün ülkelerin eşitliği temelinde topyekûn yeniden yapılanmasından, büyük küçük demeden bütün ülkelerin genel silâhsızlanmasını sağlamaya, Güney ülkelerini açlığa ve zulme mahkûm eden Kuzey politikalarının ve çıkarlarının sorgulanması ve reddinden bütün dünyada gerçekten adil yeni bir ekonomik ve hukuksal düzenin gerçekleşme dinamiklerine omuz vermeye kadar birçok alanda birden insanlık adına mücadele etmek ve bunun yolunun da, her şeyden önce, bugünkü dünya realitesini ahlâkî olarak reddetmekten, ona teslim olmamaktan geçtiğini kavramak gerekiyor. ■

AHMET AN

KIBRIS SORUNUNUN ÖTEKİ YÜZÜ: AYRILIKÇILIK

Geçen yılın Ekim ayında New York'ta yapılan ve Kıbrıs Türk tarafının ayrılıkçı görüşleri yüzünden tıkanan Kıbrıs Barış Görüşmeleri, BM Güvenlik Konseyi'nin 24 Kasım 1992 tarihinde aldığı 789 Numaralı karar ile yeni bir boyut kazanmıştır. Türkiye'de yüksek tirajlı Sabah, Hürriyet gibi günlük gazetelerin bazı sütun yazarları, Kanal-6, interStar gibi bazı özel TV kanalları başlattıkları yeni bir politika ile Kıbrıs sorununda Kıbrıs Türk liderliğinin hatalarını, yolsuzluklarını ve barış karşıtı tutumlarını Türkiye kamuoyunda tartışmaya açmışlardır.

Biz de bu yazımızda 1993 yılı ile birlikte 30. yılına giren Kıbrıs sorununun başına dönerek, bir gerçeği belgeleriyle anlatmak istiyoruz. Kıbrıs Türk lideri Denktaş, yıllardır Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs Cumhuriyeti'nden kendi istekleriyle ayrılmadığını ve Rumlar tarafından silah zoruyla atıldıklarını söylemektedir. 1963 yılı sonunda alevlenen sorunun, Ada'nın Yunanistan'a bağlanmasını (enosis) isteyen zamanın Kıbrıs Rum liderliği ile Türkiye Yunanistan arasında taksim edilmesini isteyen Kıbrıs Türk liderliği arasındaki anlaşmazlıktan kaynaklandığı bilinmekle beraber; Rauf Denktaş suçu sadece karşı tarafa yüklemeye çalışırken, Türk tarafının taksimci ve ayrılıkçılık güden politikasının unutulduğunu sanmaktadır.

Enosisçilerin, "Akritas Planı"nı diline pelesenk eden Denktaş, taksimcilerin "Geçici Merhale Planı"nı unutturmaya çabalanmaktadır. **Ama insan aklı unutsa bile, arşivler unutmaz.** Denktaş'ın son zamanlarda sık sık atıfta bulunduğu Klerides'in "İfadem" adlı anılar kitabının ilk cildinde Türkçe tam metin olarak açıklanan **Türk planı, en az Akritas Planı kadar ibret vericidir.** 1963-64 olaylarını yakından yaşayan İngiliz Tümgenarali Mike Carver (sonradan Mareşal Lord Carver) bir yazısında şöyle demektedir: (Kıbrıslı Türk liderler 1964'de) kendi nüfuslarını kuzeyde yoğunlaştırmak ve **Kıbrıslı Türklerin çoğunluğunun ne isteyip ne istemediğine bakılmaksızın taksimi gerçekleştirmek istediler.** Kıbrıslı Türklerin kendi gerçek duygularının ne olduğunu belirlemek güçtü. Politika açıkça Ankara'dan dikte ettiriliyordu ve bundan herhangi bir sapma, Türk savaşçılarının örgütü TMT tarafından uygun görüldüğü bir şekilde cezalandırmaya tabi tutulurdu." (Cyprus in Transition, s. 30-31) Klerides'in adı geçen kitabında ise şunlar yazıyor: "**Mareşal Lord Carver,** her iki tarafın da silahlı gruplarının eyleme geçmeye hazır olduklarını ve Türklerin ilk harekete geçme kararı aldıklarını vurguladıktan sonra, Türk planı ile ilgili olarak şunları söylemektedir:

"**Türklerin uyguladıkları bir plan vardı. Buna göre bütün hükümet dairelerini terkettiler, kendilerine ait paralel bir yönetim kurmaya çalıştılar ve kurdular.** Aynı zamanda bazı karma ve uzakta kalmış köyleri terkederek, nüfuslarını daha az saldırıya maruz kalabilecekleri bölgelere topladılar." (G. Klerides, My Deposition, Vol. 1, Nicosia 1989, s. 226)

4 Ocak 1964 günü güvenoyu alan zamanın TC hükümetinin Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Kemal Satır şöyle demişti: "Kıbrıs, biri Türkiye ile birleşecek olan iki parçaya bölünecektir." (aktaran Special News Bulletin, 5 January 1964)

O günleri bir de İngiliz yazar H. D. Purcell'den dinleyelim: "Dr. Küçük, 10 Ocak 1964'de "Le Monde" muhabiri ile yaptığı söyleşide, Türkler açısından artık Makaryos hükümeti diye bir şey bulunmadığını söyleyecekti. Ama Başkan Yardımcılığı'ndan istifa ettiğini söylememiş olduğundan, Makaryos, onun tavrındaki anormalliğe dikkat çekebilirdi. **Var olmayan bir hükümetin Başkan Yardımcısı olması, nasıl mümkün olurdu? Dr. Küçük aynı söyleşide, Birleşmiş Milletler'e güveni bulunmadığını söyleyecek kadar akılsızca davrandı** ve böylece Makaryos'un bu örgütteki desteğini daha da güçlendirmişti. 5 Ocak'a gelindiğinde, Dr. Küçük, (anayasaya aykırı olan) taksimi desteklediğini ve Kıbrıslı Türk memurların Makaryos hükümetindeki işlerine dön-

meyeceklerini açıkladı. Bu son karar da belki bir hataydı. Çünkü Türk kamu görevlilerinin o hükümet tarafından ödenmesi gerektiği iddiaları gibi önyargılıydı. Ama her halükarda Rumlar onlara işlerine başlamaları için izin vermedi. 10 Ocak'ta Küçük, 35. enlemin toplumlar arasında ideal bölücü hat olarak kabul edilmesini önerdi. Bu da, nüfusun beşte birden azı olan Türklerin, Lefkoşa da içinde, adanın yarısını ele geçirmeleri anlamına gelecekti! Bu, boşlukta manevra yapmaktı. Kıbrıslı Rumlar, taksimi önlemek için çok iyi bir durumdaydılar ve Türklerin blöfüne aldırmama durumunda, yine yapmakta tereddüt etmeyeceklerdi. Türkler için daha akıllı bir yol, teknik olarak anayasaya her ayrıntısı ile tutunmak ve enklavları kendi kendini savunma için gerekli olarak göstermekti. O zaman, Makaryos, nitekim yaptığı gibi, Küçük'ün resmi görevine dönmesinden önce (Kıbrıs Cumhuriyeti'ne karşı) tavrını belirlemesi gerektiğinde ısrar edemeyecekti. **Haziran 1964'de Makaryos, Küçük'ü tanımama çabasına girmişti, ama BM Barış Gücü buna karşı çıktı.** Aksi takdirde Rumlar, Dr. İhsan Ali'yi Cumhurbaşkanı Yardımcılığı'na kendi adayları olarak koyabileceklerdi." (H. D. Purcell, Cyprus, London 1969, s. 334-335)

Kıbrıs Türk liderliğinin "taksim davası"nı ilerletmek için uyguladığı planlı politika, BM Genel Sekreteri'nin o yıllardaki raporlarına da yansımıştı.

"Kıbrıslı Türklerin, kendi bölgeleri dışına çıkmayışlarının, kendi siyasal amaçları gereği olduğuna inanılmaktadır. Yani, Kıbrıs'ta herhangi bir coğrafik ayrılık olmaksızın, iki ana toplumun adada barış içinde bir arada yaşayamayacakları iddiasını güçlendirmeye yöneliktir." (BMGS Raporu, S/5764, Paragraf 113, 15 Haziran 1965)

Kıbrıs Türk liderliği, toplumların fiziksel ve coğrafik ayrılığını siyasal bir hedef olarak kabul ettiğinden, aslında Kıbrıslı Türklerin, alternatif bir politikanın yararlarını gösterme olarak yorumlanabilecek etkinlikleri teşvik etmesi beklenemez. **Öyle görülüyor ki, sonuç da Kıbrıslı Türklerin amaçlı olarak kendi kendilerini tecrit etme politikası olarak ortaya çıkmaktadır."** (BMGS Raporu, S/6426, Paragraf 106, 10 Haziran 1965)

Kıbrıs Cumhuriyeti devletinden kopan Türk liderliği, her nedense 19 ay sonra, 22 Temmuz 1965 günü Temsilciler Meclisi'ne dönmeye karar verir. BM Barış Gücü mensuplarının koruyuculuğunda o gün Meclis'e giden Türk üyeler, Meclis Başkanı G. Klerides ile bir görüşme yaparlar. Gerisini BMGS'nin Raporu'ndan izleyelim: **"Klerides anayasada yapılan değişiklikler üzerinde anlaşma sağlanamazsa,** Türk üyelerin Meclis'e katılmalarına izin vermeyeceğini açıkça söyledi: Bay Klerides ayrıca, Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı tarafından yasaların yayımlanmasına ilişkin anayasa hükümlerinin artık uygulanamaz olduğunu ifade etti. **Klerides devamla, kendi görüşüne göre Kıbrıslı Türk üyelerin, artık Meclis'te yasal bir durumlarının olmadığını belirtti."** (S/6569, 29 Temmuz 1965)

Ertesi günkü Rum basınında yer alan bir demecinde ise Meclis Başkanı Klerides şöyle diyordu: "Ayrılmazdan önce Kıbrıslı Türk üyeler, ertesi gün Temsilciler Meclisi'ne katılmak üzere yine gelirlerse ne olur, diye sordular. Bende kendilerine açıkça, gelirlerse toplantıya katılmalarına izin verilmeyeceği yanıtını verdim."(Mahi, 23 Temmuz 1965)

Bu arada Kıbrıs Yüksek Mahkemesi'nin Türk üyelerinin, devam eden bomba patlatmaları için Türkleri cezalandırmak amacıyla İçişleri Bakanı Yorgacis'in 3 günlük ablukaya başladığı, **2 Haziran 1966 gününe kadar görevleri başında kaldıklarını anımsatalım.** "3 Haziran'da Kıbrıs Türk liderliği, bir gün önce Kıbrıs polisinin Lefkoşa'nın Türk kesimine giriş çıkışları durdurması üzerine Kıbrıslı Türk hakimlerin işlerine gidemediklerini bildirdi. Mahkemeye gidebilmiş olan bir hakime de aşağılayıcı koşullar altında geri Türk kesimine dönmesi emredildi." (BMGS Raporu, S/7350, 10 Haziran 1966) Leymosun Mahkemesi'ndeki üç Türk hakim ise Eylül 1966'da işlerinden geri çekildiler. **Atılma olayları böyle gelişmişti.**

Kıbrıs sorununun vardığı bugünkü son aşamada, Türkiye demokratik kamuoyu, gerçek bir federal çözümden kaçan Türk tarafının ayrılıkçı ve taksim yanlısı politikalarını, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin denetimi altında tutulan Kuzey Kıbrıs'taki ganimet yağması, yolsuzluklar ve mafya rejiminin şovenizmi körükleyen kampanyalarıyla birlikte değerlendirilmelidir. ■

ÜNAL DOĞAN

ÇEK-O-SLOVAKYA

1992'yi terk ettiğimiz yılbaşı gecesi Avrupa'nın farklı kentlerinde çeşitli kutlamalar yapıldı. Başta Brüksel olmak üzere çeşitli Batı Avrupa kentlerinde, Avrupa Topluluğu sınırlarının kaldırılması ve gümrük birliği kutlanırken; aynı tarihte Orta Avrupa'da ise federal Çekoslovakya'nın mezar taşı konuluyor; Çek ve Slovak cumhuriyetlerinin kuruluşu cılız maytap fişekleriyle ilan ediliyordu. Post-reel sosyalist dönemin, 74 yıllık son federal devleti olan Çekoslovakya tarihe göçüyordu. Batı basını, parçalanmaya "kadife boşanma", "anlaşmalı ayrılık" gibi deyimlerle bir ölçüde olumlu yaklaştı. Oysa birçok Çek ve Slovak'a göre ülkelerinin parçalanması antidemokratik ve anlaşılmaz bir sonuçtu. Örneğin tarihçi Karel Bartosek bu önemli olaya "anti-demokratik boşanma" yakıştırmasını takmıştı.

Gerçekten de gelişmelerin arka yüzü biraz araştırıldığında bir dizi soru işaretleri önümüze yığılıyor. Ayrılık duyurusunun arkasında en temel demokratik kuralların bulunmadığı göze çarpıyor. Örneğin ülkelerinin geleceği üzerine ve ayrılma konusunda her iki cumhuriyette de bir halk oylaması yapılabilirdi. Oysa bu yapılmadı. Çek ve Slovak halklarına geleceklerini özgürce belirleme hakkı ve seçmesi verilmedi. Egemenlik ulusundur belgisi yine meclis duvarında tepeden baktı durdu.

Çekoslovakya'nın parçalanması kararını halk değil; Haziran 1992 seçimlerini kazanan iki sağcı parti koalisyonu ilan etti. Bunlar Çek tarafındaki Demokratik Sivil Parti ve Hıristiyan Demokrat Partisi; Slovak tarafında ise Demokratik Bir Slovakya Hareketi idi. Oysa tüm bu partiler her iki Cumhuriyet'te halen azınlıkta bulunmaktadır. Ayrılmayı ilan eden sağ koalisyon, Çek tarafında, Federal Parlamento seçimlerinde yüzde 33.5, Çek Ulusal Meclis seçimlerinde ise yüzde 29.7 oy alırken; Slovakya'da ise Demokratik Bir Slovakya Hareketi, Federal Parlamento seçimlerinde yüzde 33.6, Slovak Ulusal Konseyi seçimlerinde ise yüzde 31 oy toplayabilmişlerdir. Kısacası her iki Cumhuriyet'teki seçmenlerin yüzde 66'sına yakın bir bölümü ayrılmayı benimsemeyen partilere oy vermiştir. Ayrıca iktidar partileri kullandıkları seçim programlarında hiçbir biçimde ülkenin ikiye ayrılacağını belirtmemiş ve bu isteme yer vermemişlerdir. Sağcı koalisyon partileri, seçim propagandalarında sürekli olarak, "Çekoslovakya'nın birliğinden yana" bir üslup kullanmış; "Federasyon" veya "Konfederasyon" yanlısı bir imaj göstermişlerdir. Diğer bir söylemle, bu partiler kendi seçmenlerini aldatarak, Federal Parlamento'da ayrılma kararını ilan ettiler. Bu partiye oy verenlerin bölünmeyi otomatik olarak kabul ettikleri anlamı kesinlikle çıkarılmamalıdır.

"Peki tüm bunlara rağmen Çekoslovakya'nın ikiye bölünmesi nasıl olanaklıydı?" diye sorulabilir. Slovak tarihçi Lubumir Liptak, otantik bir olayı aktarıyor: İktidardaki sağ koalisyon ortakları olan Slovakya Başbakanı Meciar ile, Çek Demokratik Sivil Parti Başkanı ve Çek Başbakanı Klaus, bir gece parktaki bir ağacın altında buluşur ve baş başa 3 saat geçirirler. Sonra kalkar ve Federal Cumhuriyeti adil bir biçimde paylaştıklarını duyururlar... Altında oturdukları ağaç bugün hâlâ orada durmaktadır... Burada "o ağacın altını bilmem anıyor musun?" şarkısı söylenebilir...

Aynı tarihçi Liptak ayrıca; Slovakya Cumhuriyeti'nin 1 Ocak 1993'te doğmasının esas nedeninin; Slovakya'nın Klaus'un Çekoslovakya'sınca "dışlanmış" olmasına bağlıyor. Liptak, Slovakların çoğunluğunun bu ayrılığa karşı olduğunu ve bugün hâlâ ne yapacaklarına karar vermemiş olduklarını da ekliyor.

Gerçekten de her iki parçada pek çok insan ve özellikle gençler neler olup bittiğini anlamamaktan şikayetçi. Kimse Çekoslovakya'nın bölünmesinden yana değildi ve bir gecede (sıkıyönetim komutanlarının kulakları çınlasın) ülke "hıyar" gibi ikiye bölünüverdi.

Kutlamalarda her iki tarafta da sevinç ve mutluluk belirtileri görülmedi. İnsanlarda daha çok ne olacağının bilinmediği korkulu bir geleceğin endişesi var. Öyle ki, Çek Cumhuriyeti kendine yeni bir isim bulmakta oldukça zorlandı. Bu da geçirilen kimlik krizinin bir parçası olarak görülebilir. Bazıları ise ayrılmayı, özellikle Çeklerde görülen "ulusal isteksizliğe ve gevşekliğe" bağlıyor. Bu isteksizliğin bir örneği olarak, Slovaklara karşı söylenen, "bırakın ayrılsınlar, gitsinler artık" söylevleri gösteriliyor.

İki Cumhuriyet'in ilanından sonra, Çek devletinin kutlanması için Prag'da yapılan ve Başbakan Klaus'un katıldığı gösteriye sadece 7 bin kişi katıldı. Gösterinin Prag'ın Vysehrad bölgesindeki "ulusal mezarlıkta" yapılması ve Başbakan Klaus'un "Çek devletinin bin yıllık geleneğinden dem vurması" oldukça anlamlı idi. Jan Kren gibi Çek aydınları, "Klaus nihayet Çek devletini kurdu... hem de bir mezarlıkta" diyerek, ulusal bayrama anlamlı katkılar yaptılar.

Doğaldır ki, Çek ve Slovak Federal Cumhuriyeti'nin parçalanmasının bunların dışında birçok nedeni daha var. Bunlardan bir tanesi, Slovak ayrılıkçılarının oynadığı rol olsa da, bundan daha fazlası, Çek sağcı ultra-liberallerinin Slovak'yayı bir yük olarak görmesidir. Çek ultra-liberalleri politik olarak kendilerine karşı olan ve ağır sosyal-ekonomik sorunlarla yüklü olan bu bölgeden kurtulmakta oldukça sabırsız davrandılar. Bu sağcı liboşlar kendi kamuoyunu da manipüle etmekte oldukça başarılı oldular.

Önümüzdeki günlerde, ayrışmanın doğurduğu sonuçları daha iyi göreceğiz. En azından bölünmenin ekonomik açıdan beklenenden daha pahalıya çıkacağını ve politik yönden risklerin daha da büyüyeceğini şimdiden söyleyebiliriz. Her iki Cumhuriyet'e de iktidardaki sağcı partiler, halk egemenliğine öylesine bir hor gözle bakıyorlar ki; bu, bu güçlerin hiçbir zaman gerçekten demokratik bir evrimin taşıyıcıları olamayacaklarını açıkça gösteriyor. ■

TAMER BİNİCİ

ÖNÜMÜZDEKİ PRATİK SÜREÇLE İLGİLİ KİMİ ANIMSAMA VE ÖNERİLER

Bu yazı, genel bir sistematikten uzak, kimi düşüncelerin ve gözlemlerin ilk akla gelen biçimiyle ele alınmıştır. Her bir paragraf birbirinden bağımsız konuları içermektedir. Daha ziyade olgunlaşmamış ama birileriyle de tartışmak ve paylaşmak için kaleme alınmış sesli düşünceler demeti.

1- Öncelikle, parti olarak bir şeyi netleştirmemiz gerekiyor. Kesin doğru bildiklerimizi kendi yöntem ve tarzımızla mı anlatacağız, yoksa bilinen klasik politika yapma tarzıyla mı? Bu çok önemli. Eğer kendi doğru bildiklerimizi kendi yöntem ve tarzımızla anlatacağız diyorsak, daha epey bir zaman parti olarak kitlelerle istediğimiz anlamda kucaklaşamayacağız. Yok eğer bir an önce yığınsallaşalım diyorsak, o zaman da şu anda geçerli politika yapma tarzına ve anlayışına yönelmek durumundayız. Bu konuda net olmalıyız. Eğer netleşirsek parti kadroları huzura kavuşacaklardır, kendi kendileriyle sürekli neden gelişemiyoruz diyerek tartışmaktan vazgeçeceklerdir. Hem doğruları kendi yöntemimizle anlatalım hem de yığınsallaşalım düşüncesinden kurtulacaklardır. Çünkü ikisi bu konjonktürde bir arada yapılamaz. Ben birinci şıktan yanayım, yani öncelikle doğruları savunacağız ve aynı zamanda da beklentilerimiz ölçütünde yığınsallaşamayacağımızı da peşinen bileceğiz. Çünkü, bizler hem toplumu radikal bir şekilde değiştirmek istiyoruz, hem de içinde yaşadığımız toplum birinci derecede güce inanan ve tapan bir toplum. Hem toplum alışkanlıklarını değiştirmekten korktuğu için direnç gösterecektir, hem de bu değişimi savunanın güçsüz, statükoyu savunanların ise güçlü olmasından dolayı güçlü olanın arkasında olacaktır. Toplumun geneli bu açıdan bakarken, demokrat ve sol kamuoyunun bakışı da gerekçelerde farklılaşmasına karşın pratik sonuçta toplumun genelinin davranışından farklı olmamaktadır. Bizim doğruları savunduğumuzu kabul eder, ancak güçlü olmadığımız için, gider politikasının ancak yüzde birini doğru bulduğu, büyüklüğü çok oy almasından kaynaklanan, ancak projeksiyonunda olabildiğince küçük bir partiyi destekler. Bugünlerde bu düşünce ve davranışlarda sadece toplumun bütünü ya da genel anlamda demokrat, sol kamuoyu değil, daraltırsak Marksist kadrolar da fazlasıyla etkileniyorlar. Bazen daha sağa kayarak sosyal demokrasiye yöneliyorlar, bazen de daha sol bir davranış zannedilen, ancak bence oldukça sağ olan bir davranışla Kürt hareketine yöneliyorlar.

2- Son yıllarda gerek toplumun bazı kesimlerinde, gerekse SBP'de ne zaman farklı bir yaklaşım olsa, farklılıklar çıksa, hemen mutabakat arayışına yöneliyoruz. Ben bunun bazı çok kritik konular dışında genelde topluma ve partiye zarar verdiğini düşünüyorum. Bu tutum farklılığı öldürüyor, parti içi çoğulculuğu istemeyerek de olsa ortadan, doğal bir süreçmişçesine kaldırıyor. Mutabakat farklı yaklaşımlar nedeniyle anlaşılamayan bir konuda her iki kesimin de -birkaç da olabilir- yeni bir noktada biraraya gelmesidir. Bu durumun temel iki zararı var:

a) Birincisi, gelinen yeni noktayı her iki kesimin de çok içtenlikli savunmaması ve onun için aktif ve inançlı çalışmamasıdır. Çünkü kafalarda problemler var. Bunun için gelinen yeni nokta kerhen savunulur. Bu, parti aktivitesini kesinlikle düşürür.

b) İkincisi ise, birinci şıkkın terk edilmesinin sonucu olarak ortaya çıkar. Yani, insanlar parti aktivitesini düşürmesin diye gelinen yeni noktanın ısrarlı savunucuları olurlarsa süreç içinde bir evrimleşmeyle önceki pozisyonlarını pek de belirgin olmadan, farkına varmadan terk ederek yeni noktada inanarak biraraya gelirler. Bu durum parti organlarında doğru kararların alındığı dönemde olumlu sonuç verir. Ancak yanlış ve isabetsiz kararlarda ise partiyi felç eder. Çünkü yeni bir seçe-

nek yoktur, seçenek ortadan istenmese de kalkmıştır.

3- Sol bir parti olarak gelişme için tüm konjonktürel olumsuzluklara rağmen, şu an için de olsa olumlu bir gelişme var. Bu gelişme soldaki yeni oluşumlardan kaynaklanan bir durumdur. Özellikle SHP ve CHP'nin ayrı ayrı konumlanışları bizi olumlu olarak etkileyecektir. Çünkü;

a) CHP, SHP ve DSP'nin hem ayrı pratikler olarak kalmaları, hem de birbirlerine eşit konuma gelmeleri politikada netleşmeyi sağlayacaktır. Her şeyden önce solda merkez bir parti durumu sona erecektir. Bu durum, sosyal demokrat ya da Kemalist olmayan Marksist insanların bu partilere yönelik akışını en azından azaltacaktır. Bu tip insanlar inanmasalar da gücün etkisine kapılarak bu partilere yöneliyorlardı. Şimdi Marksist kadroların kendi bağımsız örgütleri etrafında toplanmaları daha olanaklı olacaktır.

b) CHP'nin daha liberal, SHP'nin de daha Kemalist ve devletçi kimlikleri bu süreçte biraz daha netleşecek. Bu durum bu partilerin sol olduğu iddialarını daha da güçleştirecektir.

4- SBP parti merkezi ve il merkezleri parti kadro ve sempatizanlarının psikolojik etkisinden kurtulmalı, politikalarını direkt topluma yansıtmanın arayışına girmeli. Şu anda partililerin psikolojisi alabildiğine olumsuz ve negatif. Yaşanan yıkıntıların altında kalan bir insanın psikolojisi bu. Buna takılıp kaldıkça bir çıkış yolu bulunulamaz. Onun içindir ki, partinin merkezî birimleri, parti düşüncesini direkt topluma ulaştırmanın yolunu bulmalı. Bu faaliyet daha az bir kadroya dayanabilir, oldukça yorucu olabilir ancak başka bir seçeneği de göremiyorum. Çünkü yorgun ve bezgin insanlar yaptıkları faaliyetlerle aynı psikolojiyi topluma da yansıtırlar. Dinç, inanmış ve aktif bir avuç insanın mutlu ve heyecanlı faaliyeti hem yeni bir birikim yaratır, hem de durağan, yorgun ve kabuğuna çekilmiş arkadaşları bir vicdan muhasebesiyle baş başa bırakır. Kendilerinin neden bir şey yapamadıkları düşüncesi bu arkadaşları rahatsız eder. Rahatsızlık duyma durumu hareketlenmenin başlangıcıdır. Aksi takdirde kenara çekilmiş arkadaşlarla konuşarak yeniden aktif hale getirme düşüncesi zaman kaybından başka bir şey değildir.

5- Yaptığımız faaliyetlerde ortaya çıkan şu gerçek de dikkate alınmalıdır: Bugün SBP'nin üyesi olması gerektiğini düşündüğümüz birçok arkadaş yapılan faaliyetlerde -yemek, gezi, gece ve seçim çalışması türünden- yerlerini almaktadırlar. Özellikle seçim gibi çalışmalarda daha da yoğunlaşmaları mümkün. Gerek yaş, gerek ailesel sorumluluklar gibi faktörler bu arkadaşların militan faaliyet türlerine katılımını mümkün kılmazken, seçim gibi, sonucu da olumlu ya da olumsuz olarak hemen alınacak faaliyetler bu arkadaşlar için daha cazip.

6- Tüm bunlar dikkate alındığında, önümüzdeki döneme yönelik partinin en temel aktivitesi örgütlenme sorununu çözmek olmalıdır. En kısa zamanda seçim yasalarının değişeceği beklentisinden uzaklaşarak bir an önce var olan seçim yasalarındaki barajı aşacak örgütlenmeyi tamamlamalı ve önümüzdeki olası erken seçimi de dikkate alarak ilk genel seçime kesinlikle katılmalıdır. Bu konuda, il ve ilçe yönetim kurullarında bulunmayan, yani yürütme görevleri olmayan GYK üyelerine somut görevler verilmeli ve bu görevler belirlenen bir zaman dilimi içinde tamamlanmalıdır.

7- Son olarak özellikle şunun altını çizmek istiyorum: Üye sayısıyla ve psikolojisiyle seçimler ve sonuçları değerlendirilmemeli. Sanırım şu örnek dikkat çekicidir: MÇP'nin üye sayısı altı bindir, oy oranı ise % 4-4,5 civarındadır. Yani ortalama 1.200.000-1.400.000 civarında oy demektir bu oran. Demek ki, tabanla aktif unsurlar arasında ciddi uçurumlar olabiliyor. Bizim durumumuza gelecek olursak, bizim potansiyelimiz, yani Marksizmden, sosyalizmden etkilenen ve esinlenen insan oranı, milliyetçi düşünceden etkilenen tabandan oldukça fazladır. Onun içindir ki, bir Marksist partide hele de bu konjonktürde birinci derecede sorumluluk alarak politika yapma ve esinlenme potansiyelini karıştırmayalım. Kendine güvenen, net, açık ve anlaşılır bir tavırla bu potansiyelle ilişki, oyla da olsa kurulacağına inanıyorum. ■

FERİT KARAYAZGAN

YENİ ANLAYIŞIN GRİ RENGİ İLE HAYAT AĞACININ YEŞİLİ UYUMLAŞTIRILABİLİR Mİ?

Parti denildiğinde her şeyden önce akla, belirlenmiş bir amacı gerçekleştirmek üzere biraraya gelmiş insan topluluğu geliyor. SBP tüzüğünün 2. maddesi de üyelerinin bir araya geliş amaçlarını sıralamış. Pek tabii ki amaçların gerçekleşebilmesi üyelerin ortak çabalarıyla mümkün. Bu çabanın her üyeye düşen kısmına o üyenin görevi de denebilir. Zaten üye, belirlenen amaçların kendisi için de amaç olduğunun bilincindeyse göstereceği çabayı bir görev olarak kabul eder. Bütün üyeler bu bilince ulaştığında ise tüzüklere olan ihtiyaç kendiliğinden ortadan kalkar. Özlenen de, istenen de budur.

Ne yazık ki, SBP'de ve diğer partilerde bu tür üyeler henüz çoğunluğu oluşturmuyor. Ancak SBP; olması gereken üye bileşenini doğru tespit etmiş ve parti yaşamını belirleyen tüzüğünü bu tespite göre şekillendirmiştir. Bu yönüyle diğer partilerden bir hayli öndedir. Buna rağmen, yaşanan süreç, birçok üye, kurucu üye hatta GYK üyesinin böylesi bir parti yaşamına hazır olmadığını göstermiştir. Parti tüzüğünde ifadesini bulan yeni anlayışın gri rengi ile, hayat ağacının yeşili arasındaki uyumsuzluk gerçekten düşündürücüdür.

Bu uyumsuzluğun giderilmesi, yeni parti içi yaşam tarzından ne anlaşıldığının belirlenmesi ile mümkün olabilir. Ancak böylesi bir netleşme, bizi ortak amaçlarımızın gerçekleştirilmesi için kılını bile kıpırdatmayan üyelerin var olmasını parti içi demokratizmle açıklamaktan daha kötüsü, bu tür üyelerin olmasını yeni parti yaşamının gereği olarak sunmaktan vazgeçirir. Evet, bu üye bileşeni sosyalist partiler için yeni bir durumdur, ama yeni bir parti yaşamı olarak sunulamaz. Zira, bazı bölgelerde üye sayısından daha az oy alan sosyal demokrat partiler bile üye bileşenlerinin değiştirilmesi gerektiği üzerine tartışıyorlar. Onlar bu sorunu tartışmıyor olsalardı ortada şaşıracak bir şey olmazdı. Çünkü sadece sosyalistler "politikayı halkın söz ve karar sahibi olması olarak tanımlıyorlar". Buna bağlı olarak da, "iç işleyişinde üyelerinin kararlar oluşturma ve uygulama süreçlerine doğrudan ve/veya temsilcileri aracılığıyla katılımını" sağlamayı samimi olarak savunuyorlar.

Savunuyorlar savunmasına da, ademi merkeziyetçiliği tüzüğüne sindirmiş, en ileri tüzük olan SBP tüzüğünde bile parti örgütlerinin bütün dikkati merkezi olması gereken faaliyetlere yöneltilmiştir. Yani üye hangi kararın alınmasına katılacaktır; örneğin, Kıbrıs konusunda, Kürt sorununda, merkezi iktidarların politik hatlarının teşhiri ile ilgili politikalara vs. Elbette bu konularda karar alma süreçlerine üyeler katılmalılar. Ancak parti tüzüğünün bu yönlendirmesi parti örgütlerini yerel yönetimleri etkileme ve oralarda iktidar olma perspektifinden uzaklaştırmaktadır. İşte bu yüzden de parti merkezi şu ya da bu konuda "ne politika üretti" diye soran üye ya da yerel örgüt yerel yönetimlere ilişkin hiçbir politika üretmediğini unutmakta, kendisini sorgulamamaktadır.

Oysa sosyalizmi bugünden adım adım kurmayı ya da "iktidarı parça parça fethetmeyi" düşünen bir parti için;

1- Muhtarlık yasasında yapılması gereken düzenlemeler ve alternatif bir mahalle yönetimi anlayışı,

2- Belediye yasasına ilişkin önerilerimiz,

3- Yeni oluşturulan ilçe meclisleriyle ilgili düşüncelerimiz ve alternatif bir ilçe yönetimi anlayışımız,

4- İl özel idaresine ilişkin önerilerimiz, il meclislerine yaklaşımımız ve alternatif bir il yönetimi anlayışımız,

5- Son günlerde çok tartışılan eyalet sistemine ilişkin perspektiflerimiz,

son derece önemlidir.

Zira, ancak böylesi bir tartışma "evinde bulaşık yıkayan kadını" da devlet yönetimine katabilmenin mümkün yollarını ortaya çıkartabilir. Yine ancak böylesi bir tartışma, yerel parti örgütleri için yeni bir perspektif getirebilir. Bu perspektif yenilenmiş bir parti yaşamında, mahallelere hatta seçim sandık bölgelerine kadar inmesi gereken parti örgütlerini, eski saymayı değil, tersine canlandırmayı gerektirir.

Sözü edilen çalışma, pratik bir faaliyeti de gerektirdiği için yeni parti örgütlerine ihtiyaç vardır. Bunlara mahalle grupları ve mahalle temsilcileri diyebiliriz.

MAHALLE GRUPLARI: Aynı mahallede oturan parti üyelerinden oluşmalı ve görevleri de;

1- Yerel yönetimlerin birinci basamağı olan muhtarlı-

ğın faaliyetlerini denetlemek,

2- Mahallelerin sorunlarını tespit etmek ve çözümleri için girişimlerde bulunmak,

3- Muhtarlık yasasını inceleyip yapılması gereken değişiklikleri tespit etmek,

4- Alternatif bir mahalle yönetimi anlayışı çıkarmak,

5- Mahalle hakkında, belediye meclisine, ilçe meclisine sunulmak üzere raporlar hazırlamak,

6- Muhtemel yasa değişikliğinden sonra mahallede parti temsilciliği açmak,

7- Merkezî politik faaliyetlerin tanıtımı amacıyla kahve, salon toplantıları vb.'lerini düzenlemek,

8- Seçim sandık görevlisi olabilecek seçmenleri belirlemek,

olmalıdır.

MAHALLE TEMSİLCİLERİ MECLİSİ: Mahalle gruplarının seçtiği mahalle temsilcilerinden oluşmalıdır. Görevleri ise;

1- Mahalle gruplarından gelen bilgiler ışığında ilçenin sorunlarını belirlemek ve bu sorunların çözümleri için girişimlerde bulunmak,

2- Mevcut Belediyeler Yasası'nı inceleyip alternatif bir belediye yönetimi anlayışı çıkartmak,

3- Belediye ve diğer yerel yönetim kurumlarının faaliyetlerini denetlemek,

4- Belediye ve ilçe meclisi toplantılarına katılmak,

5- Belediye başkan ve meclis üyesi aday adaylarının çalışmalarını koordine etmek,

6- Mahalle gruplarının faaliyetlerini koordine etmek olmalıdır.

Önümüzdeki ilk seçimlerin yaklaşık 15 ay sonra yapılacak yerel seçimler olduğu ve partinin seçime katılmak için önündeki engelleri aşmaya çalıştığı göz önünde bulundurulursa bu tip bir çalışma tarzının önemi daha da anlaşılır olacaktır. Böylece, üyelerimiz "kaderlerine razı" yönetilmeye alışmış insanlara, kendi kendini yönetmesinin mümkün olduğunu gösterebilecek düşünsel ve pratik zenginliğe sahip olacaktır. Parti de, her üyenin doğrudan katılabileceği yeni uzuvlar kazanacaktır. ■

Mektup

Merhaba Atilla Arkadaş,

Yeni yıl kartı için teşekkür ederim.

Ben de sana ve senin şahsında tüm arkadaşlara sağlık ve başarı dolu bir yeni yıl dilerim.

Ben bu mektubu yazarken Alman televizyonu Honecker'in Frankfurt'dan Brezilya Havayolları'na ait bir uçakla Şili'ye doğru yola çıktığını haber verdi. Uçağın masraflarını Honecker'le Dayanışma Komitesi üstlendi. Neo-naziler saldırıyor, gerici Alman Kohl hükümeti perde arkasından oyunu tezgahlıyor, sendikalar "doğu bölgesi kalkınsın" diye bayram veya tatil günlerinden vazgeçmeye, zam istememeye başlıyor. Öte yandan da rejim 90 milyon DM'lık avcı uçakları yapımını başlatıyor ve Honecker gidiyor. Almanya'da bir perde kapanıp, bir başka perde açılıyor aslında.

Neyse bunlar buralarda olup bitenler. Burayı yaşıyoruz. Ama kulağımızın biri de devamlı oralarda, yani Türkiye'de.

Gerçi her kahvede ve çoğu Türkün, Kürdün evinde çanak anten var. Altı programı net izliyoruz.

Ben kendi adıma söylüyorum; Türkiye berbat bir halde. Devleti, hükümeti, basını vs... Orada mücadele vermek, felaket bir olay diye düşünüyorum.

Sana iyi yeni yıllar derken, hiçbir garantisi yok. Ne olacağı belli olmuyor. İşin aslı, Almanya'da yaşıyoruz, Türkiye'yi hissetmeye çalışıyoruz.

Atilla Arkadaş,

Kendi aramızda toplanıyoruz. Bazı değerlendirmelerimiz var:

- Parti, dernek görünümünden kurtulamadı.

- Dergi görünüş olarak hoş değil.

- Dergi içerik olarak da pek hoş değil.

Ben katılmasam da; bir sayıda bir arkadaşın 4 yazı yazması iyi bir görünüm vermiyor.

Arkadaşlar, -*Görüş* Dergisi- benzeri bir dergi nasıl çıkarılmalı, düşünülmeli diyorlar.

Gülümsediğini tahmin ediyorum...

Bana yazarak mırıldanırsan, yani düşüncelerini öğrenebilirsem memnun olurum.

Sana, tüm arkadaşlara selâmlar.

Mahkemeye çıkmadığın, tutuklanmadığın bir 93 yılı dilerim.

BAYRAM FİLYOS

ALMANYA

ÇAĞATAY ANADOL

İKİ BELGE

Resmi Gazete'nin 3 Aralık 1992 tarihli sayısında Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nin son yasal Kongresi'nin (1978) delegeleri oldukları ileri sürülen kişilerin listesi yayınlandı.

Yasaya göre 12 Eylül rejiminin kapattığı partilerin son büyük kongre delegeleri ile toplanacak kongrelerinde partinin yeniden açılıp açılmaması kararlaştırılıyor. Son büyük kongre delegelerinin listesi ise partilerin son genel yönetim kurulu üyelerinden bir müteşebbis grup tarafından İlçe Seçim Kurullarına veriliyor. Bu listelerin doğruyu yansıtıp yansıtmadığı konusunda resmi bir belge istenmiyor. İlçe Seçim Kurulu'na verilen liste Resmi Gazete'de yayınlanıyor ve itirazların resmi belgelerle desteklenerek 15 gün içinde yapılması isteniyor. Oysa eski Siyasi Partiler Kanunu'nda sadece Kongrelerin seçtiği kurulların listesi kongre tutanaklarına geçirilir ve imzalanarak ilgili mülki amirliklere verilirdi. Yani 1980 öncesinin siyasi parti kongrelerinin delege listelerini gösteren hiçbir resmi evrak bulmak mümkün değil. Yasa böylece müteşebbis grubun verdiği listeyi kayırmış oluyor ve onu resmileştiriyor.

Aşağıda Turgut Koçak ve arkadaşlarınca İlçe Seçim Kurulu'na verilmiş delege listesi ile Türkiye Sosyalist İşçi Partisi 2. Kongresi Açılış Oturumu'nda banda kaydedilmiş olan delege yoklamasını yan yana yayınlıyorum.

Türkiye Sosyalist İşçi Partisi 2. Kongresi Tutanakları (Band Çözümü)	**T. Koçak ve arkadaşları tarafından Çankaya İlçe Seçim Kurulu'na verilen Delege Listesi**
Y. Yusufoğlu - Sayın konuklar, Partim adına sizleri dostlukla selamlarım, hoşgeldiniz. Arkadaşlar, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nin ikinci kongresini açıyorum. Toplantımızın ülkemizde ulusal ve sosyal kurtuluş mücadelesine katkı getireceği, Türkiye emekçilerinin, dünya emekçileriyle dayanışmasına hizmet edeceği inancıyla başarılar diliyorum. Kongremiz işçi sınıfına kutlu olsun. Şimdi tam tesbit yapmak için önce delege arkadaşlarım için yoklama yapacağım. Ahmet Kaçmaz, Veli Gürcan, Aydoğan Gezer, Çağatay Anadol, Ali Kar, Bülent Tuna, Tektaş Ağaoğlu, Etem Kiper, Hüsamettin Küçükali, Abdüsselam Suvakçı, Cemal Özden, Mehmet Yıldırım, Yaşar Gökoğlu, Mehmet Yazırlı, Abbas Özay, Mehmet Yıldız, Mehmet Ali Tan, Öner Ciravoğlu, Nermi Bodur, Turgay Şengüler, Tahir Araslı. Şimdi doğal delegelerden sonra yerel örgüt delegelerinin il sırasını alfabetik sırayla okuyorum.	
ADANA: Mehmet Bulut, Halil Alnıkızıl, Mehmet Çömez	ADANA: Hasan Acar, Aziz Uslu
AFYON: Halil Arısoy	
AMASYA: Metin Tuzcu, Salih Kaya, Burhan Kalıcı	
ANKARA: Akay Sayılır, Atilla Ersözen, Nihat Ulugöl, Tahir Severcan, Yıldız Kurtuluş, Faruk Üstün, Ahmet Melek, Ulvi Yılmazer, Yaşar Yiğit, Gülgün Tezgider, Ömer Arslan, Tekin Üstün, Mürvet Hasdemir, Ahmet Kasnaklı, Ekrem Çakıroğlu	ANKARA: Himmet Azapçı, Ahmet Tahsin Çınar, Hasan Aslan, Naci Şen, Nezafettin Koçak, Hüsnü Akkuş, Ali Abay, Ramazan Aydın, Paşa Akkuş, Ali Odabaşoğlu
ANTALYA: Mehmet Gürsoy, Oltan Çetinkaya, İlker Uysal, Mahmut Kadı, Hasan Hayıt	
AYDIN: Cafer Karatepe, Hüseyin Gürcan, Cavit Yenipazarlı, Şaban Demirkapı	
BALIKESİR: Halil Rıfat Özbaşı, Habib Şimşek	

BİLECİK: Yusuf Kabalak
BOLU: Hızır Topal
BURDUR: Mehmet Öztürk, Erkut Baykara, Musa Karagöz
BURSA: Nurettin Bayram, Şükrü Çelikyapı, Ali Köstekçi, Orhan Cengiz, Yelda Cengiz
ÇANAKKALE: İlhan Uslu, Sami Görür
ÇORUM: Hüseyin Akkuş, Selami Saydam, İbrahim Taylam
DENİZLİ: Mustafa Erdal, Afer Kara, Mehmet Ali Kurt, Muzaffer İkizce
DİYARBAKIR: Ercan Civelek, Fahri Eryılmaz, Agah Sırrı Savunur, Nasuhi Kılıç, Mahir Kara, Cengiz Tokgöz
EDİRNE: Kadir Fırat
ESKİŞEHİR: Memduh Canbey, Saffet Uygur, Engin Bahtiyaroğlu, Salahattin Yetkin, Dursun Öztürk, Orhan Özer
GAZİANTEP: Mustafa İzci, Abdurrahman Aydaş, Mahmut Dokuyucu
GİRESUN: Eyüp Şenel
HATAY: Nuh Diyap
ISPARTA: Cevat Keskin
İÇEL: Abdullah Gürcan, Mehmet Babacan, Fadıl Döke, Mustafa Duru, Celal Kına

İSTANBUL: Hüseyin Hasançebi, Yaşar Arıkan, Ali Öner, Şükrü Laçin, Selçuk Çalhan, Mehmet Yardım, Mustafa Çetin, Zekiye Aydın, Ali Kahramanoğlu
İZMİR: Cemil Yıldız, Muammer Bölükbaşı, Turgut Koçak, Mustafa Yıldırım, Recep Özata
KARS: Tahsin Akbek, Nuri Geçgili, Ahmet Karadağ, Ercan Soykan
KAYSERİ: Sadık Türkoğlu, Süleyman Şentürk, Mehmet Şıhlaroğlu
KIRŞEHİR: Hikmet Kurt, Salih Koçak
KOCAELİ: Feyzullah Toros, Özcan Bayraktar
MANİSA: Necdet Üstünsoy
ORDU: Ali Aktürk, Kazım Yeşilyurt, Mustafa Koldaş
SAKARYA: Mustafa Çolak, Yusuf Ertürk, Akif Bayrak, Seyfi Şakar, Lütfi Özgül
SAMSUN: Mustafa Uçaravcı
SIVAS: Turan Demir, Tacettin Aydın, Murat Aras, Şemsettin Özdemir
TEKİRDAĞ: İsmail Öztok
TOKAT: Muhittin Bik, Galip Ağaoğlu, Zeynel Gölcüklü, Melih Sağıroğlu, Ali Beğen
TRABZON: Mehmet Durmuş, Muhteşem Barçak, Ahmet Uçar, Rukiye Yıldırım, Süleyman Bacıoğlu
VAN: Cemil Fazlı, Şakir Işık
YOZGAT: (Yozgat delegesi mazeret bildirdi, öğleden sonra katılacak sanıyoruz)
ZONGULDAK: Kadir Tuncer, Candan Emek, Atıf Kışla
UŞAK: Halil Uslu
TUNCELİ: Yaşar Topal

BURSA: Memduh Canbey

ÇORUM: Ali Demir, Mustafa Aydın

DENİZLİ: Muzaffer İkizce

ESKİŞEHİR: Yılmaz Korkmaz, Yaşar Özer, N. Öztekin Ertan, Sinan Tümlü, Şaziye Canbay, Ali Akdoğan

İÇEL: Abdullah Gürcan, Ali Sarızaim, İsa Mantaş, Hasan Şahin, Yusuf Gündoğan, Süleyman Moğuldar
İSTANBUL: Şermin Öner, Sacide Köksoy, Hasan Yavaş, Babacan Sümer

İZMİR: Turgut Koçak, Ertuğrul Baskan, Musa Süngü, Zafer Kaya

ORDU: Cemil Çevik

SAKARYA: Murat Eren, Mustafa İskender

YOZGAT: Ali Rıza Eraslan

ZONGULDAK: Atıf Kışla, Candan Emek

MUSTAFA DURNA

"MİNAREDEN AT BENİ İN AŞAĞI TUT BENİ"

1992'NİN ARDINDAN

İKİLİ SOHBETLER

3-5 yaşında **ŞIRNAKLI BİR ÇOCUK:**
- Ev öldü, çocuklar öldü, anam öldü...
Başbakan **Süleyman DEMİREL:**
-Mücadele devlet için, devletin birliği, bütünlüğü içindir.

* * *

İçişleri Bakanı **İsmet SEZGİN:**
- En az 500 militan öldürüldü.
Bir **GAZETECİ:**
- Bu rakamlar enflasyonun altında kalmıyor mu?

* * *

Sadun AREN:
- Atom bombası bende kalsın iki tanesini sana vereyim?!
Aziz ÇELİK:
- Kırmızı hırkam da var benim!

* * *

Çağatay ANADOL:
- Gelecekten ne anladığımız konusunu şeydelim?
Zülfü DİCLELİ:
- Bunu yaptığımızda önümüz açılır!

Anayasa Mahkemesi Bşk. **Yekta Güngör ÖZDEN:**
- Atatürk'e saldıranlar haindir, aymazdır, sersemdir.
Galatasaray Tek. Direktörü **FELDKAMP:**
- Çabuk havaya girdi, kulaklarını çekeceğim.

* * *

İçişleri Bakanı Danışmanı **Haldun Haşmet AYSAN:**
- 10 polis üzerime çullandı. Polisler beni yerde sürüklediler.
İçişleri Bakanı **İsmet SEZGİN:**
- Görmeden bir şey söyleyemem.

* * *

Talat ULUSOY:
- Şuramızdan bizi bilmem ne yaparlar!...
Sami ALPTEKİN (Divan Başkanı):
- Sanırım bu kadar uyarı yeterli oldu?...

* * *

SEÇMELER

• Ben boynuma zil taktım işçinin önüne çıktım, sürü peşimden gelmedi.
İbrahim AYKUT

• Ben Marx'ım! (...)Bana kalırsa doğruyu şeetmeye başladım.
Varlık ÖZMENEK

YILIN VECİZESİ

• Sadece top değil siyaset de yuvarlaktır.
Başbakan **Süleyman DEMİREL**

YILIN SOHBETİ

Cumhurbaşkanı **Turgut ÖZAL:**
- Seni iyi yapıyor...
Şovmen **Rüstem BATUM:**
- Yoo... Sizi daha iyi yapıyor.
Cumhurbaşkanı **Turgut ÖZAL:**
- Beni iyi yapıyor da, seni daha iyi yapıyor...

YILIN VİCDANSIZI

- Radyasyonlu fındıkları bilerek Rusya'ya sattık.
Eski Ticaret Bakanı **Cahit ARAL**

Not: Kurgu yapılan sözler, değişik yer ve zamanda, ayrı ayrı konular için söylenmiştir.